

კროპტის „დანარგა მომავალი“ ფარგლებში, საქართველოს მასშტაბით, ხეხილის ახალი ბაღები 3 492 ჰექტარზე გაკეთდა. სახელმწიფო დაფინანსების მოცულობა 17 382 147 მილიონ ლარს შეადგენს.

გვ.4 ევროპის ბაზარი

საქართველოდან ევროპის ბაზარზე უკვე შესაძლებელია შავი ზღვის თევზისა და თევზის პროდუქტების შეტანა

გვ.5 BORDEAUX

ბორდოს ცივილიზაციის ცენტრი საქართველოს უმასპინძლებს

გვ.6 რძის პროდუქტების სანარმო

სანედლეულო ბაზა და ნედლეულის მომწოდებლების შერჩევა

გვ.9 აქტუალური საკითხი

თხილის დაავადებას სახელმწიფოსთან ერთად ფერმერებმაც უნდა ებრძოლონ

გვ.14-15 რჩევა ფერმერისთვის

ბლის მოვლა-მოყვანის ტექნოლოგია

WinExpo Georgia 2017

ღვინისა და ალკოჰოლური სასმელების მე-10 საიუბილეო გამოფენა

სოფლის მეურნეობის მინისტრმა **ლევან დავითაშვილმა** საქართველოს პარლამენტის აგრარულ საკითხთა კომიტეტში სამინისტროს მიერ 2017 წლის ექვს თვეში შესრულებული სამუშაოს ანგარიში წარადგინა.

აგრარულ საკითხთა კომიტეტში გამართულ სხდომას კომიტეტის თავმჯდომარე ოთარ დანელია ხელმძღვანელობდა.
სოფლის მეურნეობის მინისტრმა ხაზგასმით აღნიშნა, რომ სოფლის მეურნეობის განვითარების 2015-2020 წლების სტრატეგიული ხედვა, მდგრადი განვითარების პრინციპებზე დაყრდნობით, ითვალისწინებს ისეთი გარემოს შექმნას, რომელიც ხელს შეუწყობს აგრო-სასურსათო სექტორში კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, მაღალხარისხიანი პროდუქციის წარმოების სტაბილურ ზრდას, სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფას, სურსათის უვნებლობასა და სოფლად სიღარიბის დაძლევას.
სტრატეგიული ხედვის გათვალისწინებით, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო არაერთ პროექტს ახორციელებს დარგის ეფექტიანი და სწრაფი განვითარებისთვის.

ღვინისა და ალკოჰოლური სასმელების მე-10 საიუბილეო გამოფენა „WinExpo Georgia 2017“ საქართველოს სოფლის მეურნეობის მინისტრმა, ლევან დავითაშვილმა გახსნა. უკვე 10 წელია საერთაშორისო გამოფენის ოფიციალური მხარდამჭერები საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო და ღვინის ეროვნული სააგენტო არიან.

სიახლეები

სოფლის მეურნეობის მინისტრმა, ლევან დავითაშვილმა საქართველოს პარლამენტის აგრარულ საკითხთა კომიტეტში სამინისტროს მიერ 2017 წლის ექვს თვეში შესრულებული სამუშაოს ანგარიში წარადგინა

<< დასაწყისი იხილეთ 33. 1

2017 წლის 6 თვეში განხორციელდა სამელიორაციო ინფრასტრუქტურის 11 631 000 ლარის ღირებულების 28 სარეაბილიტაციო პროექტი. შედეგად, 2013 წლიდან დღემდე, წყალუზრუნველყოფილი მიწის ფართობი 45 000-დან 111 800 ჰექტრამდე, ხოლო დრენირებული 14 000-დან 34 400 ჰექტრამდე გაიზარდა. სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების განვითარების სააგენტომ 2017 წლიდან დაიწყო მევენახეობის სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ხელშეწყობის სახელმწიფო პროგრამა, რომელიც 100 ტონა ყურძნის პირველადი გადამამუშავებისათვის საჭირო სანარმოო დანადგარების გადაეცემას ითვალისწინებს. ასევე, ამოქმედდა მაღალმთიან რეგიონებში სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული სათიბ-საძოვრების რაციონალურად გამოყენების სახელმწიფო პროგრამა, რომელიც უზრუნველყოფს სახელმწიფოს საკუთრებაში არსებული სათიბ-საძოვრების რაციონალურ და სწორ გამოყენებას. პროგრამა 24 მუნიციპალიტეტში განხორციელდება. პროგრამის ფარგლებში, უკანაფშავის ადმინისტრაციულ ერთეულში (დუშეთის მუნიციპალიტეტი) გადამამუშავებელი სიმძლავრეების შექმნის მიზნით, სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების განვითარების სააგენტო რძის გადამამუშავებელ საწარმოს ააშენებს და სრულად აღჭურავს მას. 2017 წელს გაგრძელდება როგორც რძის მწარმოებელი სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების მხარდაჭერის სახელმწიფო პროგრამა, ასევე მეფუტკრეობის სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების მხარდაჭერის სახელმწიფო პროგრამა. დაგეგმილია მეფუტკრეობის სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ერთიანი საწარმოო უზრუნველყოფის სახელმწიფო პროგრამისა და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებში საერთაშორისო სტანდარტების დანერგვისა და ბრენდირების ხელშეწყობის სახელმწიფო პროგრამის განხორციელება.

მინისტრის განცხადებით, 2017 წლის 6 თვეში საქართველოდან ექსპორტირებულია 29 მლნ ბოთლი ღვინო, რაც 44%-ით მეტია 2016 წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით. საერთაშორისო და ადგილობრივ ბაზრებზე პოპულარიზაციის მიზნით, ქართული ღვინო წარდგენილ იქნა 11 საერთაშორისო გამოფენაზე 7 ქვეყანაში (საფრანგეთი, იაპონია, აშშ, დიდი ბრიტანეთი, გერმანია, ლიტვა და ჩინეთი); 50-მდე დეგუსტაცია ჩატარდა 10 ქვეყანაში (აშშ, მონაკო, გერმანია, იაპონია, შვედეთი, დიდი ბრიტანეთი, ჩინეთი, ჰოლანდია, ლიტვა, საფრანგეთი). საქართველოში

გაიმართა „ახალი ღვინის ფესტივალი“ „WinExpo Georgia“, იშვიათი ვაზის ჯიშების ღვინოების პრეზენტაცია.

მინისტრმა ხაზგასმით აღნიშნა ბორდოს ღვინის ცივილიზაციის ცენტრში დაგეგმილი გამოფენის შესახებ, სადაც საქართველო პირველი მიწვეული ქვეყანა იქნება.

ლევან დავითაშვილმა ასევე ისაუბრა ღვინის პროფესიონალების ტურების, ქართული ვაზის კულტურის კვლევის, რთველის მოსამზადებელი სამუშაოების, ღვინის ხარისხის კონტროლის, ვენახების კადასტრის პროგრამის შესახებ. ყურადღება გამახვილდა სურსათის ეროვნული სააგენტოს მიერ განხორციელებულ სამუშაოებზე, მათ შორის, ცხოველთა ჯანმრთელობის დაცვის, იდენტიფიკაციის რეგისტრაციის, ასევე მცენარეთა დაცვისა და ფიტოსანიტარიული კეთილსაიმედოობის მიმართულებით გატარებულ ღონისძიებებზე. აღინიშნა, რომ აზიური ფაროსანას წინააღმდეგ სამეგრელოს, გურიის რეგიონებსა და სამტრედიის მუნიციპალიტეტში უკვე დამუშავებულია 15000 ჰა-მდე თხილის ფართობი. ღონისძიებების ჩატარება გათვალისწინებულია 48000 ჰა-ზე.

კომიტეტში სიტყვით გამოსვლისას, მინისტრმა განაცხადა, რომ 2017 წლის ივნისის ბოლოს ევროკავშირმა საქართველო დაამატა იმ მესამე ქვეყნების ჩამონათვალს, საიდანაც ევროპის ბაზარზე შესაძლებელია შავი ზღვის თევზისა და თევზის პროდუქტების შეტანა.

აღინიშნა, რომ სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ლაბორატორიაში ფართოვდება ლაბორატორიული კვლევების სპექტრი. ლაბორატორიას მიენიჭა ეროვნული აკრედიტაცია. ლაბორატორიის ისო/იეკ 17025:2010-ის სტანდარტთან შესაბამისობა აკრედიტაციის ერთიანი

ეროვნული ორგანოს მიერ დადებითად შეფასდა. ლაბორატორიულმა ქსელმა წარმატებით გაიარა საერთაშორისო რეაკრედიტაციის (ISO 17025) პროცესი. აქტიურად მიმდინარეობს ლაბორატორიული ინფორმაციული მართვის სისტემის (LIMS) დანერგვის პროცესი.

სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევით ცენტრში განხორციელდა სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის აღდგენა. მიმდინარეობს ბიომეცხოველეობის განვითარების პროგრამისა და ბიომეურნეობის მოდელების შემუშავება, ქართული ენდემური და უცხოური ვაზის ჯიშების საკოლექციო ნარგავობის გაშენება, პირუტყვის ჯიშების პროდუქტიულობის კვლევა, ბიოპრეპარატების გამოცდა. 70-ზე მეტი მეცნიერი ახორციელებს 50-მდე პროექტს სხვადასხვა მიმართულებით. 2017 წლის დასაწყისიდან დღემდე დასრულდა ისეთი ინფრასტრუქტურული პროექტები, როგორებიცაა: მუხურის მეფუტკრეობის სანაშენე სადგური, მეცხოველეობის სანაშენე სადგური (დმანისი), ნიადაგის კვლევის ლაბორატორია (სოფ. ნილკანი), თესლისა და სარგავი მასალის ლაბორატორია (სოფ. ნილკანი). განახლდა და თანამედროვე ინვენტარით აღიჭურვა in-vitro ლაბორატორია და გენბანკი (სოფ. ნილკანი).

პარლამენტის მიერ მიღებულ იქნა კანონი „სავალდებულო სერტიფიცირებას დაქვემდებარებული სასოფლო-სამეურნეო კულტურათა გასაფრთხილებლად დაშვებისა და მეთესლეობის შესახებ“. დაწყებულია მრავალწლოვანი კულტურების სარგავი მასალის სერტიფიცირების სისტემის დანერგვის სამუშაოები. საცდელ-საკოლექციო ბაღები გაშენდა სამეგრელოსა და ლეჩხუმის რეგიონებში. მობილური ექსტენციის პროგრამის ფარგლებში, სპეციალისტები საქართველოს ყველა მუნიციპალიტეტში სისტემატურად აწყობენ სავალდებულო მეფუტკრეობის მონიტორინგს, მათ შორის, „დანერგე მომავალი“, რომლის ფარგლებშიც 2015-2017 წლებში 3,546 ჰა ინტენსიური ტიპის ბაღი გაშენდა. თანადაფინანსების სახით დაშვებულია 17,951,347 ლარი, ხოლო პროექტების ჯამური ინვესტიცია შეადგენს 32,598,117 ლარს.

აგროდაზღვევის პროექტის ფარგლებში, დაფინანსებულია 21,973,330 ლარის პრემია, გაცემულია, 47,485 პოლისი, დაზღვეული ჯამური ფართობი შეადგენს 39,138 ჰას, დაზღვეულია 326,8 მლნ ლარის ღირებულების მოსავალი.

გადამამუშავებელი და შემნახველი საწარმოების თანადაფინანსების პროექტის ფარგლებში, 2014-2017 წლებში დამტკიცდა 39 პროექტი (აქედან 3 შემნახველ საწარმოთა კომპონენტის ფარგლებში). დამტკიცებული პროექტების ჯამური თანხა შეადგენს 24,219,603 აშშ დოლარს და 4,257,803 ლარს, აქედან სახელმწიფო თანადაფინანსება შეადგენს 8,686,869 აშშ დოლარს და 600,000 ლარს. 2017 წლის 6 თვის განმავლობაში გახსნილია 19 ახალი საწარმო.

ჩაის პლანტაციების რეაბილიტაციის პროგრამის ფარგლებში, 2016-2017 წლებში, ხორციელდება 17 პროექტი, სარეაბილიტაციო ფართობი შეადგენს 516 ჰა-ს, სააგენტოს თანადაფინანსება შეადგენს 924,227 ლარს. ასევე აღსანიშნავია, სოფლის მეურნეობის მოდერნიზაციის, ბაზარზე წვდომის და განვითარების პროექტი (AMMAR), რომლის ფარგლებშიც, 2016-2017 წლებში შემოსაულია 43 განაცხადი, ჯამური ინვესტიციით 2,041,709 ლარი, თანადაფინანსების მოცულობა 799,007 ლარია.

მინისტრმა ისაუბრა ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმებით გათვალისწინებული ვალდებულებების თანახმად და სოფლის მეურნეობის დარგის მარეგულირებელი ნორმატიული ბაზის სრულყოფის მიზნით განხორციელებული საკანონმდებლო საქმიანობის შესახებაც.

ანგარიშის წარდგენის დასასრულს კომიტეტის სხდომა კითხვა-პასუხის რეჟიმში წარიმართა. სხდომის მონაწილეების მიერ დადებითად შეფასდა სამინისტროს მიერ განეული სამუშაოები.

WINEXPO GEORGIA 2017

WinExpo Georgia 2017

WINEXPO GEORGIA 2017-ის ფარგლებში, ღვინის მე-9 საერთაშორისო კონკურსი გაიმართა

9th International Wine Award 2017

ღვინისა და ალკოჰოლური სასმელების მე-10 საუბილო გამოფენა „WinExpo Georgia 2017“ საქართველოს სოფლის მეურნეობის მინისტრმა ლევან დავითაშვილმა გახსნა. უკვე 10 წელია საერთაშორისო გამოფენის ოფიციალური მხარდამჭერები საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო და ღვინის ეროვნული სააგენტო არიან.

სოფლის მეურნეობის მინისტრმა, ლევან დავითაშვილმა მადლობა გადაუხადა გამოფენის ორგანიზატორებს, ღვინის საერთაშორისო ექსპერტებს, მენარმეებს და მცირე მარნების წარმომადგენლებს გამოფენაში მონაწილეობისთვის და აღნიშნა, რომ საერთაშორისო გამოფენა WinExpo Georgia ყოველწლიურად უფრო პოპულარული, ხოლო მასში მონაწილეობა უფრო პრესტიჟული ხდება.

„საქართველო ღვინის სამშობლოა, ქართული ღვინო კი ჩვენი ქვეყნის კულტურისა და ისტორიის ნაწილი, ჩვენი ქვეყნის სავიზიტო ბარათი. ქართულმა ღვინომ მსოფლიო აღიარება უკვე მოიპოვა. სოფლის მეურნეობის სამინისტრო საერთაშორისო ბაზრებზე აქტიურ მარკეტინგულ ღონისძიებებს ახორციელებს, რომ ქართული ღვინის პოპულარიზაცია კიდევ უფრო გაიზარდოს, მოხდეს ბაზრების დივერსიფიკაცია და ექსპორტის ზრდა. ბოლო წლებში ქვეყანაში ღვინის სექტორის განვითარების პოზიტიური ტენდენციის არსებობას და ქართული ღვინისადმი გაზრდილი ინტერესს აღნიშნული გამოფენა ნათლად ადასტურებს - მონაწილეთა და ვიზიტორთა რიცხვი ყოველწლიურად იზრდება. ამასთან, გამოფენის პარალელურად ტარდება ღვინის კონკურსიც, რომელსაც ესწრებიან მსოფლიოში ცნობილი ღვინის მაგისტრები და წამყვანი სპეციალისტები, რაც ქართული ღვინის პოპულარიზაციას უწყობს ხელს“, - განაცხადა ლევან დავითაშვილმა.

გამოფენის სტუმრებს სიტყვით მიმართეს ღვინის ეროვნული სააგენტოს თავმჯდომარემ, გიორგი სამანიშვილიმ, ტურიზმის ეროვნული სააგენტოს თავმჯდომარემ, გიორგი ჩოგოვაძემ და საგამოფენო ცენტრის „ექსპოჯორჯია“ დირექტორმა, რესან ქიქვაძემ.

წელს გამოფენაზე 97 კომპანიამ 170-ზე მეტი სხვადასხვა სახის ღვინო და ალკოჰოლური სასმელი წარმოადგინა. გამოფენაში 11 ქვეყანა - საქართველო, სომხეთი, ავსტრია, ბელგია, კვიპროსი, გერმანია, უნგრეთი, იტალია, რუსეთი, თურქეთი და უკრაინა - მონაწილეობდა.

გამოფენის ფარგლებში, სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სამეცნიერო-კვლევითმა ცენტრმა ჯილაურას სადემონსტრაციო-კვლევით ბაზაზე გაშენებული ქართული იშვიათი და უნიკალური ჯიშებისგან დაყენებული ღვინოები საკუთარ სტენდზე წარმოადგინა. ღვინოები წარმოადგინეს აგრარული უნივერსიტეტის მეღვინეობა-მევენახეობის ფაკულტეტის სტუდენტებმაც.

კონკურსზე როგორც მსხვილი კომპანიების, ისე მცირე და საოჯახო მარნების, ჯამში 43 კომპანიის, 164 სხვადასხვა სახის ღვინო იყო წარდგენილი. საზეიმო ცერემონიაზე 6 კატეგორიაში გამარჯვებული ღვინოები გამოავლინეს და ოქროს (26 მედალი), ვერცხლის (36 მედალი), ბრინჯაოს (84 მედალი) მედლები და საერთაშორისო დიპლომები გადასცეს. წლის საუკეთესო ღვინოებად ღვინის კომპანია შუმის „საფერავი გეორგია 2013“ (წითელი მშრალი) და კომპანია ქვევრის ღვინის მარანის „ქვევრის მწვანე 2016“ (ქვევრის თეთრი მშრალი) აღიარეს.

გამარჯვებულები სოფლის მეურნეობის მინისტრმა, ლევან დავითაშვილმა, ღვინის ეროვნული სააგენტოს თავმჯდომარემ, გიორგი სამანიშვილმა და კონკურსის ჟიურის წევრებმა დააჯილდოვეს.

როგორც სოფლის მეურნეობის მინისტრმა, ლევან დავითაშვილმა აღნიშნა, ასეთი კონკურსები და გამოფენები მნიშვნელოვანია ქართული ღვინის პოპულარიზაციისთვის.

„ნამდვილად შთამბეჭდავია წლევანდელ კონკურსში მონაწილეთა და გამარჯვებულთა რიცხვი. ეს მოწმობს იმას, რომ ქვეყანაში დარგი სულ უფრო სწრაფად ვითარდება, იქმნება ახალი ღვინის კომპანიები, ინერგება თანამედროვე ტექნოლოგიები და ინარმოება მაღალი ხარისხის ღვინო. უნდა აღინიშნოს, რომ კონკურსის ჟიურის წევრები არიან მსოფლიოში აღიარებული ღვინის ექსპერტები და სპეციალისტები, რომელთა მოსაზრება და შეფასება მნიშვნელოვანია როგორც ჩვენთვის, ასევე საერთაშორისო ბაზარზე ქართული ღვინის პოპულარიზაციისთვის“, - აღნიშნა ლევან დავითაშვილმა.

წელს პირველად, საუკეთესო ღვინოებს სპეციალური პრიზი ე.წ. „ტროფი“ (TROPHY) და ღვინის ეროვნული სააგენტოს მიერ დაწესებული სახელობითი მედლები გადაეცათ:

საუკეთესო თეთრი მშრალი ღვინო - ივანე მუხრან-ბატონის სახელობის ოქროს მედალი

მწვანე (2015) - კომპანია ბატონო

საუკეთესო წითელი მშრალი ღვინო - ალექსანდრე ჭავჭავაძის სახელობის ოქროს მედალი

საფერავი გეორგია (2013) - ღვინის კომპანია შუმი

საუკეთესო თეთრი ნახევრად ტკბილი ღვინო - დიმიტრი ყიფიანის სახელობის ოქროს მედალი

ტოლიბაში (2016) - კომპანია Wine Products of Spirits
საუკეთესო თეთრი ქვევრის ღვინო - ზაქარია ჯორჯაძის სახელობის ოქროს მედალი

ქვევრის მწვანე (2016) - კომპანია ქვევრის ღვინის მარანი
საუკეთესო წითელი ქვევრის ღვინო - ზაქარია ჯორჯაძის სახელობის ოქროს მედალი

საფერავი (2015) - კომპანია ბატონო

ტრადიციულად, კონკურსში მონაწილე ღვინოები ენოლოგებით, საერთაშორისო ექსპერტებით და სპეციალისტებით დაკომპლექტებულმა ჟიურმა შეაფასა. წელს კონკურსის ჟიურის წარმომადგენლები: ჟიურის თავმჯდომარე, ღვინის მაგისტრი - ტიმ ატკინი (Mr. Tim Atkin MW, ბრიტანეთი), ღვინის მაგისტრი - კენიჩი ოჰაში (Kenichi Ohashi MW, იაპონია), ოსტატი სომელიე - ისა ბალი (Isa Bal MS, თურქეთი), ღვინის ექსპერტი - სარა ებოტი (Sarah Ebot - დიდი ბრიტანეთი), ენოლოგი - მიხეილ მესხი (საქართველო) და ენოლოგი - გოგი დაქიშვილი (საქართველო).

როგორც ჟიურის თავმჯდომარემ, ბრიტანელმა ღვინის მაგისტრმა, ტიმ ატკინმა აღნიშნა, ქართული ღვინო, მისი შესაძლებლობა და პოტენციალი უსაზღვრო და ამოუწურავია. მისი თქმით, ყოველწლიურად იზრდება კონკურსში მონაწილე ახალი კომპანიების რიცხვი, რაც მისასალმებელია და იმის დასტურია, რომ დარგი სწრაფად ვითარდება და სწორი გზით მიდის.

ღვინისა და ალკოჰოლური სასმელების საერთაშორისო გამოფენის ფარგლებში გამართული ღვინის მე-9 საერთაშორისო კონკურსის გამარჯვებულთა სრული ჩამონათვალი შეგიძლიათ იხილოთ ღვინის ეროვნული სააგენტოს ვებგვერდზე <http://georgianwine.gov.ge/geo/new/14103>

ევროპის ბაზარი

ევროკავშირმა საქართველო დაამატა იმ მესამე ქვეყნების ჩამონათვალს, საიდანაც ევროპის ბაზარზე შესაძლებელია შავი ზღვის თევზისა და თევზის პროდუქტების შეტანა.

აღნიშნულის შესახებ სოფლის მეურნეობის მინისტრმა, ლევან დავითაშვილმა და ევროკავშირის ელჩმა საქართველოში, იანუშ ჰერმანმა მედიის წარმომადგენლებთან შეხვედრაზე განაცხადეს. როგორც სოფლის მეურნეობის მინისტრმა აღნიშნა, ევროკავშირმა ოფიციალურად დაადასტურა გადაწყვეტილება და ევროპულ ბაზარზე შავი ზღვის თევზისა და თევზის პროდუქტების შეტანა დაუშვა. ეს არის საქართველოს მხრიდან განუვლი მნიშვნელოვანი სამუშაოების შედეგი და მიღწეული პროგრესი, რომელიც საქართველოში ვეტერინარული კონტროლის მთლიანი სისტემის აღიარებას უკავშირდება.

„შავი ზღვის თევზს და თევზის პროდუქტებს ევროკავშირის ბაზარზე წვდომის დიდი პოტენციალი გააჩნია. დღეისათვის, 30 მილიონ დოლარამდე ღირებულების პროდუქტის ექსპორტი ხორციელდება თურქეთში, რომელიც, ფაქტობრივად, ერთადერთი საექსპორტო ბაზარი იყო ქართული თევზისთვის. დღეიდან ქართულ პროდუქტს შესაძლებლობა ექნება 500 მილიონიან, უფრო მაღალ მსყიდველობითუნარიან ევროპულ ბაზარზე დაიმკვიდროს ადგილი. ეს იმას ნიშნავს, რომ სექტორში გაჩნდება მეტი შესაძლებლობები, რაც ქმნის სტიმულს საქართველოში თევზჭერის და მთლიანად ინდუსტრიის განვითარებისთვის“, - აღნიშნა ლევან დავითაშვილმა.

„მოხარული ვარ რომ დღეს სოფლის მეურნეობის სამინისტროში ვიმყოფები. მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა და მნიშვნელოვანი მიღწევები უკვე არსებობს. ექსპორტი ევროკავშირის მიმართულებით აუცილებლად გაიზრდება. დღეს განვაცხადეთ ევროკავშირის გადაწყვეტილების შესახებ, რომლითაც თევზის ექსპორტი შესაძლებელი გახდება ევროკავშირის ბაზარზე. საქართველოს ამ მიმართულებით კარგი პოტენციალი აქვს. აღნიშნული გადაწყვეტილება დაეხმარება ქართულ თევზს უფრო პოპულარული გახდეს სხვა ბაზარზეც. მომავალში ველით თანამშრომლობის გაგრძელებას. მოლაპარაკებები მიმდინარეობს სხვა პროდუქტებთან დაკავშირებით“, - განაცხადა გამართულ პრესკონფერენციაზე ევროკავშირის ელჩმა საქართველოში, იანუშ ჰერმანმა.

როგორც სოფლის მეურნეობის მინისტრმა, ლევან დავითაშვილმა აღნიშნა, შემდგომი ეტაპი ითვალისწინებს საქართველოს მხრიდან ევროკავშირისთვის აღიარებული ბიზნესპრაქტიკების სის წარდგენას, რის შემდეგაც აღნიშნული ბიზნესპრაქტიკები შეძლებენ ევროკავშირის ქვეყნებში შავი ზღვის თევზისა და თევზის პროდუქტების

ექსპორტის განხორციელებას. მესამე ქვეყნების ოფიციალურ სიაში საქართველოს შეყვანის მიზნით, 2014 წელს ქართულმა მხარემ ევროკავშირის განაცხადი წარადგინა. ამის საფუძველზე, სურსათის უვნებლობის სახელმწიფო კონტროლის სისტემის, ასევე, ევროკავშირში საექსპორტოდ განკუთვნილი თევზისა და თევზის პროდუქტების წარმოების ადგილზე აუდიტის განსახორციელებლად, საქართველოში ევროკავშირის ჯანმრთელობისა და სურსათის უვნებლობის გენერალური დირექტორატის (DG SANTE - Directorate General Health and Food Safety) სურსათისა და ვეტერინარიის ოფისის (FVO - Food and Veterinary office) აუდიტორ-ინსპექტორები იმყოფებოდნენ.

მისიის მიერ ადგილზე იქნა შესწავლილი სურსათის უვნებლობის კანონმდებლობა, სურსათის ეროვნული სააგენტოს მიერ განხორციელებული სახელმწიფო კონტროლის პროცედურები და შედეგები. მისიის მიერ წარმოდგენილი იქნა შესაბამისი რეკომენდაციები, რის საფუძველზეც, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ შეიმუშავა სამოქმედო გეგმა და განახორციელა შესაბამისი აქტივობები, მათ შორის, საქართველოს კანონმდებლობის დაახლოება ევროკავშირის შესაბამის სამართლებრივ აქტებთან.

განხორციელებული საქმიანობის საფუძველზე, საქართველო დაამატა იმ მესამე ქვეყნების ნუსხას, საიდანაც ევროკავშირში ნებადართულია ადამიანის მიერ სურსათად მოხმარებისთვის გათვალისწინებული შავი ზღვის თევზისა და თევზის პროდუქტების იმპორტი. შავი ზღვის ქართულ აკვატორიაში მოპოვებული თევზი მე-3 ცხოველური წარმოშობის პროდუქტია (მატყლისა და თაფლის შემდეგ), რომელიც ევროკავშირის ბაზარზე შევა.

ი Engraulis encrasicolus maeoticus შავი ზღვის და აზოვის პოპულაციებისთვის არ განიხილება.

სახეობის აღწერა

მოზრდილი ინდივიდების სხეულის სიგრძე ჩვეულებრივ 12-15 სმ, არა უმეტეს 20 სმ. გუნდური სანაპირო თევზი. ქაფშია ყოველწლიურად მიგრირებს გამოზამთრების ადგილებიდან ქვირითობისა და სუქების ადგილებისკენ. ზაფხულში ჩრდილოეთისკენ გადაადგილდება და ამოდის წყლის ზედა ფენებში; ზამთარში გადაადგილდება სამხრეთისკენ, რა დროსაც ჩადის 400 მ-მდე სიღრმეზე. ტოფობს აპრილიდან ნოემბრამდე. ტოფობის პიკი მოდის ყველაზე თბილ თვეებზე. სიცოცხლის ხანგრძლივობა 3-4 წელი, სქესობრივ სიმწიფეს შეუძლია ცხოვრების პირველსავე წელს მიაღწიოს. იკვებება წვრილი პლანქტონური კიბოსნაირებით.

არეალი

წყლის ტემპერატურების (6-22 °C) და წყლის სიმლაშის (5-41 ‰) რყევების მიმართ ამტანობის გამო, ქაფშიას ახასიათებს გავრცელების ძალიან ფართო არეალი. ის ბინადრობს აღმოსავლეთ ატლანტიკაში, კანარის კუნძულებიდან და მაროკოდან ბისკაის ყურემდე, ხმელთაშუა და შავი ზღვების ყველა რაიონში; ზაფხულში შედის ჩრდილოეთის (სამხრეთ ნორვეგიის ნაპირებამდე), ბალტიის და აზოვის ზღვებში. გვხვდება ასევე ინდოეთის ოკეანეში, სომალის ნაპირებთან. ასეთი ვრცელი არეალის საზღვრებში სახეობა რამდენიმე განცალკევებულ ფორმას ქმნის: ატლანტის, ხმელთაშუა ზღვის, შავი ზღვის და აზოვის.

აზოვის და შავი ზღვის ქაფშია

აზოვის ზღვაში გვხვდება ევროპული ქაფშიას ერთ-ერთი ნაირსახეობა, აზოვის ქაფშია, იგივე რუხზურგა (сероспинка), რომელსაც ასე ეწოდა ზურგის უფრო ღია შეფერილობის გამო. აზოვის ქაფშია შავი ზღვისასგან განსხვავდება უფრო პატარა ზომებით: მისი ჩვეულებრივი სიგრძე შეადგენს 8-10 სმ-ს, ყველაზე დიდი კი, არაუმეტეს, 11-14 სმ-ია. ეს თევზი აზოვის ზღვაში მხოლოდ ზაფხულს

ევროპული ანჩოუსი ანუ ქაფშია, ხამსა (ლათ. ENGRAULIS ENCRASICOLUS)

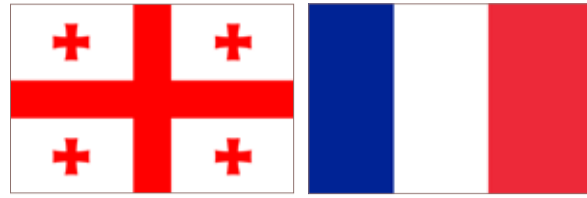

ატარებს; იქ ის აქტიურად იკვებება, იქვე ხდება ტოფობა (ივნის-ივლისში) და ლიფსიტების სუქება. ქაფშიას ნაყოფიერება შეადგენს 20-25 ათას ქვირითის მარცვალს, იყრება ორ-სამ პორციად (ზოგჯერ ოთხადაც კი). შემოდგომაზე ყველა ასაკის აზოვის ქაფშია ქერჩის სრუტით გადის შავ ზღვაში, სადაც გამოზამთრებულ ორმოებში წვება. გამოზამთრება სხვადასხვა წელს სხვადასხვა რაიონში ხდება, მაგრამ ქაფშიას უდიდესი ნაწილი ჩვეულებრივ ზამთარში ნოვოროსისის რაიონში ან რამდენადმე სამხრეთით რჩება. მიგრაციისას ქაფშია უზარმაზარ გუნდებად მოძრაობს, რომლებსაც თან ახლავს ზღვის ფრინველების გუნდები (თოლიები და ჩვამები), აგრეთვე დელფინები. ქაფშიას რენვა ხდება ოქტომბრიდან მაისამდე. ცხიმინობის მხრივ, ყველაზე ხარისხიანი შემოდგომის ჭერის თევზია. შემოდგომაზე დაჭერილი აზოვის ქაფშია 28%-მდე ცხიმს შეიცავს. თანამედროვე ლიტერატურაში ადრე გამოყოფილი ცალკეული ქვესახეობები Engraulis encrasicolus ponticus

რეცხავენ და მოხარშულ კარტოფილთან, დამარინადებულ ხახვთან და ახალგაზრდა ღვინოსთან ერთად მოიხმარენ. ბულგარეთის ზღვისპირა რაიონებში პოპულარული ფასთფუდია შემწვარი ქაფშია, რომელსაც ადგილობრივ კვების ობიექტებში ლუდთან ერთად მიირთმევენ როგორც მსუბუქ მისაყოლებელს. საქართველოს სანაპიროსთან, 80-იან წლებში, ყველაზე ინტენსიური რენვის პერიოდში, ქაფშიის წილი ზღვის მთლიანი ჭერილის 90%-ს შეადგენდა, რაც თავის მხრივ შავი ზღვის აუზში ქაფშიის მთლიანი ჭერილის დაახლოებით 40%-ს აღწევდა. ამ პერიოდში, ქაფშიის საშუალო მარაგი 400 ათასი ტონას შეადგენდა, ხოლო საშუალო სემონური ჭერილი - 80 ათასი ტონა ფიქსირდებოდა. მარაგის მაქსიმალური ოდენობა - 550 ათასი ტონა და ჭერის მაქსიმალური მაჩვენებელი - 175 ათასი ტონა 1988 წელს დაფიქსირდა. უკანასკნელ წლებში ქაფშიის სარეწი კვოტა საქართველოში წლიურად 70-80 ტონას შეადგენს.

ბორდოს ცივილიზაციის ცენტრი საქართველოს უმასპინძლებს

BORDEAUX

ბორდოს ცივილიზაციის ცენტრი საქართველოს უმასპინძლებს

საფრანგეთის ქალაქ ბორდოში, ღვინის ცივილიზაციის ცენტრში Cité des Civilisations Du Vin, მიმდინარე წლის ივლისის ბოლოს საქართველოსადმი მიძღვნილი გამოფენა „საქართველო - მეღვინეობის აკვანი“ გაიხსნება, რომელიც თითქმის 4 თვის მანძილზე გაგრძელდება.

საქართველო პირველი მინველი ქვეყანაა, რომელიც აღნიშნულ ცენტრში მეღვინეობა-მეღვინეობის გამოფენათა ციკლს გახსნის და რამდენიმე თვის განმავლობაში ღვინის ცივილიზაციის მუზეუმის საპატიო მასპინძელი იქნება.

ივნისში, საფრანგეთში სამუშაო ვიზიტის ფარგლებში, სოფლის მეურნეობის მინისტრმა, ლევან დავითაშვილმა, რომელიც საორგანიზაციო საკითხებზე მომუშავე სამთავრობო კომისიის ხელმძღვანელობს, შეხვედრები ღვინის ცივილიზაციის ცენტრში გამართა.

მინისტრმა დაათვალიერა საექსპოზიციო დარბაზი, სადაც ქართული ღვინისადმი მიძღვნილი გამოფენა იქნება წარმოდგენილი და ცენტრის ხელმძღვანელობასთან გამოფენის საორგანიზაციო საკითხებთან დაკავშირებული საბოლოო დეტალები განიხილა. შეხვედრაზე აღინიშნა, რომ გამოფენის დასრულების შემდეგ, ქვეყრი, როგორც ქართული ღვინის კულტურისა და ისტორიის ნაწილი, ღვინის ცივილიზაციის ცენტრში დარჩება.

გამოფენის ფარგლებში, ბორდოს ღვინის ცივილიზაციის ცენტრში წარმოდგენილი იქნება ეთნოგრაფიული, ფოლკლორული და არქეოლოგიური ნიმუშები საქართველოს ეროვნული მუზეუმიდან, რომლებიც ადასტურებს, რომ საქართველო უძველესი ღვინის ცივილიზაციის ქვეყანაა. ჩატარდება სხვადასხვა თემატური ღონისძიება, სამეცნიერო

კონფერენციები, დეგუსტაციები, რომლებსაც წარუძღვებიან მსოფლიოში აღიარებული ღვინის ექსპერტები.

საქართველოსთვის ეს არის უნიკალური შესაძლებლობა, მსოფლიოში მყარად დაიმკვიდროს თავი, როგორც ღვინის ცივილიზაციის აკვანა და წარმოჩინდეს როგორც ევროპული კულტურის უძველესი ნაწილი, ნათლად დაანახოს საერთაშორისო საზოგადოებას ქვეყნის კულტურის, ისტორიისა და ეკონომიკის ყველა ასპექტი.

ქალაქი ბორდო ითვლება ევროპის წამყვან კულტურულ და ტურისტულ ცენტრად და ღვინის დედაქალაქად, რომელიც ყოველწლიურად 6 მილიონამდე ტურისტს მასპინძლობს. ღვინის ცივილიზაციის ცენტრი განთავსებულია 14 ათას კვ. მეტრის ფართზე და გამოირჩევა ულტრათანამედროვე ტექნოლოგიებით, რომელიც დამთვალიერებლებს ღვინის ცივილიზაციის ისტორიასა და თანამედროვეობას აცნობს.

ყოველწლიურად, ღვინის ცივილიზაციის ცენტრში თავისი ისტორიისა და კულტურული სიმდიდრის წარდგენის საშუალება მსოფლიოს ერთ-ერთ მეღვინეობის რეგიონს მიეცემა.

მასშტაბური კომპლექსის აშენება ქალაქ ბორდოს მერის, ალან ჟუპეს ინიციატივას წარმოადგენს.

აღნიშნულ ცენტრში საქართველოსადმი მიძღვნილ გამოფენასთან დაკავშირებით, ლევან დავითაშვილი ასევე შეხვდა საფრანგეთის საერთაშორისო კომუნიკაციებისა და მარკეტინგის სააგენტოს (SOPEXA) ბიზნესგანვითარების დირექტორს, ან-სოფი ოტიოს. შეხვედრაზე გადამყდა, რომ ბორდოს მსოფლიო ცივილიზაციის ცენტრში საქართველოს გამოფენის სარეკლამო კამპანიას 4 თვის განმავლობაში

SOPEXA განახორციელებს. აღნიშნულთან დაკავშირებით, საფრანგეთის საერთაშორისო კომუნიკაციებისა და მარკეტინგის სააგენტოსთან მოლაპარაკებები რამდენიმე თვის მანძილზე მიმდინარეობდა. როგორც შეხვედრაზე აღინიშნა, ქართული ღვინის შესახებ მასშტაბური სარეკლამო კამპანია ყველა სტრატეგიულ ქვეყანაში განხორციელდება. ამისთვის SOPEXA ყველა საკომუნიკაციო არხს გამოიყენებს. შეხვედრაზე ხაზი გაესვა საფრანგეთის საერთაშორისო კომუნიკაციებისა და მარკეტინგის სააგენტოს დიდ გამოცდილებას სოფლის მეურნეობის მიმართულებით განხორციელებული ღონისძიებების კუთხით, რაც იძლევა იმის საფუძველს, რომ ქართული ღვინის სარეკლამო კამპანია შთამბეჭდავი და ეფექტიანი იქნება.

ბორდოში გამართულ შეხვედრებს საქართველოს ელჩი საფრანგეთში ევატერინე სირაძე-დელონე, ღვინის ეროვნული სააგენტოს თავმჯდომარე გიორგი სამანიშვილი, ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის უფროსი გიორგი ჩოგოვაძე და ასოციაციის „ქართული ღვინო“ აღმასრულებელი დირექტორი თინა კვამელი ესწრებოდნენ.

ვიზიტის ფარგლებში, მინისტრი ღვინისა და ალკოჰოლური სასმელების საერთაშორისო გამოფენას Vinexpo Bordeaux 2017 (სადაც ქართული ღვინის მწარმოებელი 24 კომპანია იყო წარმოდგენილი) და გამოფენის ფარგლებში გამართულ დეგუსტაციას „საქართველო - ღვინის სამშობლო“ დაესწრო.

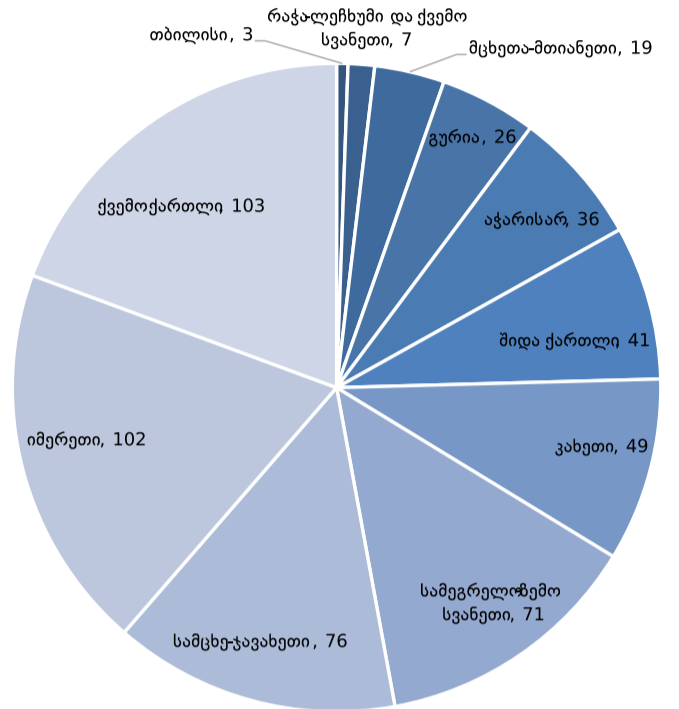

სასარგებლო რჩევა

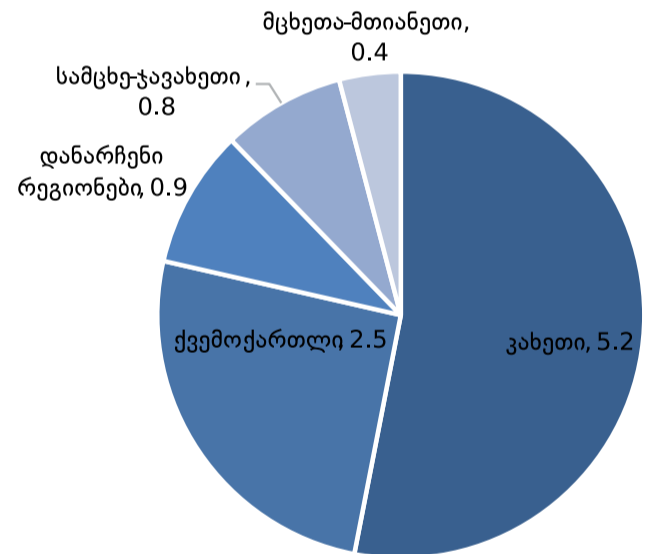
რძის პროდუქტების სასარგებლო სანედლეულო ბაზა და ნედლეულის მომწოდებლების შერჩევა

ფურისა და ფურკამეჩის რძის წარმოება რეგიონების მიხედვით 2016 წელს (მილიონილიტრი)

ცხვრისა და თხის რძის წარმოება რეგიონების მიხედვით 2016 წელს (მილიონილიტრი)

მომწოდებლები თქვენი პროდუქციის წარმოებისათვის აუცილებელ რესურსებს განვიძიან, შესაბამისად, მათი პრობლემები შეიძლება თქვენს საქმიანობაზეც აისახოს. თქვენი ბიზნესის რისკების გასაანალიზებლად, წარმოების სტაბილურობისთვის, კონკურენტუნარიანობის ასამაღლებლად ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი ნედლეულის მომწოდებლების შესწავლაა.

სწორად დასმული კითხვები დაგეხმარებათ სწორი გადანაცვტილებების მიღებაში.

მომწოდებლების რაოდენობა: პირველ რიგში, გააანალიზეთ თქვენი მოთხოვნები - რამდენი ლიტრი რძე გჭირდებათ ყოველდღე/ყოველთვე/ყოველწლიურად? შემდეგ გააანალიზეთ, აქვთ თუ არა თქვენ მიერ შერჩეული მომწოდებლები ამ მოთხოვნის დაკმაყოფილების შესაძლებლობები. უშუალოდ ფერმერებისგან იყიდით რძეს თუ რძის შემგროვებელი და რეალიზატორი შუამავლებისგან? რამდენი ფერმერისგან იყიდით რძეს? ერთ მომწოდებელზე, მაგალითად, რძის მწარმოებელ მსხვილ კოოპერატივზე იქნება დამოკიდებული თქვენი წარმოება, თუ რძეს ასეულობით წვრილი და საშუალო ფერმერისგან შეიძენთ? თუ ერთ მომწოდებელზე იქნებით დამოკიდებული, რამდენია იმის რისკი, რომ მისი პრობლემა (მაგალითად, საქონლის დაავადება) თქვენს წარმოებაზე აისახება? რამდენადაა შესაძლებელი თქვენმა კონკურენტმა სანარმომ წაგართვათ მომწოდებელი? რამდენად სწრაფად შეძლებთ ახალი მომწოდებლების მოძებნას?

ნედლეულის ხარისხი: როგორია თქვენი მომწოდებლების რძის ხარისხი? თქვენ როგორ გააკონტროლებთ მას? რომელი პოტენციური მომწოდებლები აკონტროლებენ მაღალ დონეზე რძის წარმოების ხარისხს? არის თუ არა რძის ხარისხი (ცხიმინობა, ამოსავლიანობა...) დამოკიდებული იმ ტერიტორიებზე, სადაც განთავსებულია თქვენი პოტენციური

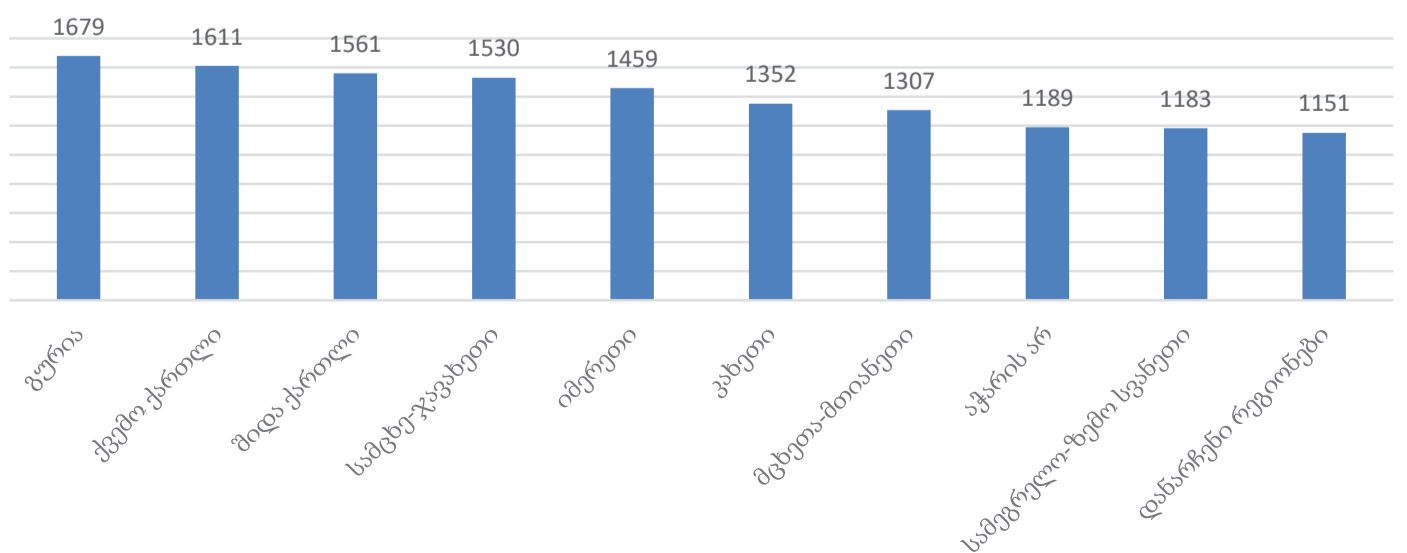
მომწოდებლების ფერმები? შეგიძლიათ თუ არა, დაეხმაროთ თქვენს მომწოდებლებს ნედლეულის ხარისხის ამაღლებაში (მაგალითად, ახალი ჭურჭლის გადაცემით, ვეტერინარული კონსულტაციებით, საქონლის ჭიმის გაუმჯობესებისთვის ხელოვნური განაყოფიერების ღირებულების ან მისი ნაწილის დაფინანსებით)? რა მანძილზე მოუწევს რძის შემგროვებელ გუნდს გადაადგილება და რა დროს განმავლობაში? ეს დრო უარყოფითად ხომ არ იმოქმედებს რძის ხარისხზე (რძის მიღებიდან სანარმომში მიტანამდე)?

მომწოდების სტაბილურობა: სანარმომთა უმეტესობა ნედლეულს ყოველდღიურად შეისყიდის. რამდენად სტაბილური იქნება მოწოდება თქვენ მიერ შერჩეული პარტნიორებისგან? რა გავლენას მოახდენს მომწოდებელი ფერმების ადგილმდებარეობა მოწოდების სტაბილურობაზე ზამთრისა და ზაფხულის სეზონებზე?

ფასები: რადირს რძე თქვენს სამოქმედო ტერიტორიებზე? როგორ იცვლება ფასები სეზონების მიხედვით? თუ რძეს

შუამავლებისგან ჩაიბარებთ, ეს რამდენიმე თეთრით გაგიზრდით მის ფასს. თუ რძეს თქვენი რძის შემგროვებელი გუნდის საშუალებით შეაგროვებთ, გააანალიზეთ რამდენი კილომეტრის გავლა მოუწევს ამ ჯგუფს ყოველდღიურად, როგორი იქნება ხელფასები და დროის და სანავის ხარჯი. სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, საქართველოში 2016 წელს 530.2 მილიონი ლიტრი ფურისა და ფურკამეჩის რძე და 9.9 მილიონი ლიტრი თხისა და ცხვრის რძე იყო წარმოებული.

ფურისა და ფურკამეჩის საშუალო წველადობა რეგიონების მიხედვით 2016 წელს (ლიტრი/წელი)

ნაღდი ფულის მოძრაობის აღრიცხვა

დამწყები, მცირე და საშუალო (მათ შორის, სასოფლო-სამეურნეო) საწარმოთა უმრავლესობა არ აღრიცხავს ან ცუდად (არასრულად, არადროულად, უზუსტოდ) აღრიცხავს და აანალიზებს საკუთარ ფინანსებს. ეს ძალიან ხშირად ამ საწარმოთა წარუმატებლობის მიზეზი ხდება. მენარმეს ყოველთვის ხელისგულზე უნდა ედოს საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის სურათი. ამისათვის, ერთ-ერთი აუცილებელი რამ, რაც უნდა გააკეთოს მენარმემ/საწარმომ, არის საწარმოს ნაღდი ფულის მოძრაობის უწყისის წარმოება.

ნაღდი ფულის მოძრაობის უწყისი გიჩვენებთ ფულის გადინებას და შემოდინებას დროის განსაზღვრულ პერიოდში და ამ პერიოდის საწყის და ბოლო თარიღებში ნაღდი ფულის რაოდენობას.

ნაღდი ფულის ყოველთვიური მოძრაობის უწყისის მაგალითი

წელი / თვე	იანვ.	თებ.	მარტი	...	ოქტ.	ნოემბ.	დეკ.
საწყისი თანხა	19,342	26,233	33,076	...	72,085	73,016	78,752
შემოსავლები	60,374	55,928	54,550	...	67,702	69,495	71,359
იმერული ყველის გაყიდვით მიღებული	27,623	25,619	24,609	...	30,878	31,784	31,009
სულგუნის გაყიდვით მიღებული	30,134	27,947	27,325	...	33,685	34,674	37,211
ნადულის გაყიდვით მიღებული	1,453	1,313	1,453	...	1,744	1,688	1,744
კარაქის გაყიდვით მიღებული	1,163	1,050	1,163	...	1,395	1,350	1,395
ხარჯები	53,483	49,085	49,183	...	66,770	63,760	65,722
ნედლეული	49,058	44,310	44,408	...	58,869	56,970	58,869
ხელფასები	2,425	3,175	3,175	...	3,175	3,175	3,175
ჰიგიენა-სანიტარია	200	200	200	...	200	200	200
უნიფორმები	400	-	-	...	-	-	-
შეფუთვა	-	-	-	...	1,958	1,895	1,958
დენი, გაზი, წყალი	600	600	600	...	720	720	720
დისტრიბუცია	500	500	500	...	500	500	500
სხვა ხარჯი	300	300	300	...	300	300	300
მოგების გადასახადი	-	-	-	...	1,048	-	-
საბოლოო ნაშთი	26,233	33,076	38,444	...	73,016	78,752	84,389

ყოველდღიურად სრულად ნაღდი ფულის მოძრაობის უწყისი:

გრაფაში „საწყისი თანხა“ შეიტანეთ შევსების თარიღის დასაწყისში არსებული (ხელზე არსებული და ბანკში განთავსებული) თანხის სიდიდე.

შემოსავლების გრაფებში შეიტანეთ მოცემულ თარიღში მიღებული შემოსავლები. თუ მცირე რაოდენობით ასორტი-მენტის პროდუქტს ყიდით მცირე რაოდენობის მყიდველებზე, თითოეული მათგანისთვის ცალკე გრაფა გამოყავით („A პროდუქტის N1 სავაჭრო ობიექტიდან რეალიზაციით მიღებული შემოსავალი“, „A პროდუქტის N4 სავაჭრო ობიექტიდან რეალიზაციით მიღებული შემოსავალი“).

ხარჯების გრაფებში შეიტანეთ მოცემულ თარიღში გაცემული თანხები მათი მიზნობრიობების მიხედვით.

გრაფაში „საბოლოო ნაშთი“ შეიტანეთ შევსების თარიღის ბოლოს დარჩენილი თანხის სიდიდე (= მოცემული თარიღისთვის „საწყისი თანხა“ + „შემოსავლები“ – „ხარჯები“)

დააკვირდით, რომ მომდევნო თარიღის „საწყისი თანხა“ ტოლი უნდა იყოს წინა თარიღის „საბოლოო ნაშთისა“.

ყურადღება მიაქციეთ იმას, რომ არ შეიძლება საბოლოო ნაშთი უარყოფითი რიცხვის ტოლი იყოს (თუ ფულის მიმდინარე პერიოდში მოძრაობას აღრიცხავთ, უარყოფითი

საბოლოო ნაშთი იმაზე მიგანიშნებთ, რომ აღრიცხვა არასწორადაა გაკეთებული. თუ ნაღდი ფულის მოძრაობის პროგნოზს აკეთებთ, უარყოფითი საბოლოო ნაშთი იმაზე მიგანიშნებთ, რომ ამ თარიღისთვის საწარმოს აღარ ექნება ნაღდი ფული საქმიანობისთვის და ან ხარჯების შემცირებაა საჭირო, ან შემოსავლების გაზრდა).

ნაღდი ფულის მოძრაობის შესწავლა სასარგებლო ინფორმაციას მოგანვძივთ: როგორია საწარმოს ხარჯების სტრუქტურა? რა ხარჯების დამოკვა ან აღმოფხვრაა შესაძლებელი? რომელ დღეებში/თვეებში შეიძლება ჰქონდეს საწარმოს კრიტიკული ფინანსური მდგომარეობა? რომელი პროდუქტიდან იღებს მეტ შემოსავალს საწარმო? რომელი კლიენტისგან იღებს საწარმო თანხებს უპრობლემოდ? რომელი კლიენტი უქმნის საწარმოს პრობლემებს პროდუქციის ღირებულების გადახდაში? რამდენია დრო პროდუქციის გაყიდვიდან მისი ღირებულების მიღებამდე?

საქმიანობის პროგნოზირებისას, ნაღდი ფულის მოძრაობის ანალიზი გიკარნახებთ რა უნდა გააკეთოთ, რომ საქმიანობისთვის ფული არ დაგაკლდეთ: როგორი იქნება გაყიდვების პერიოდულობა? რამდენი იქნება გასაყიდი პროდუქციის პარტიის მინიმალური მოცულობა? როგორი იქნება ნედლეულის მარაგების შესყიდვების დინამიკა? თუ საპროგნოზო ან წინა პერიოდის მონაცემები განიშნებთ

კრიზისული მდგომარეობის შესაძლებლობას, წინასწარ იზრუნეთ მომავალში საჭირო კრედიტის აღებაზე, შექმენით ფულადი რეზერვები, გამოირიცხეთ დამგვიანებელი გადასხდელები. პროგნოზირებისას, განსაკუთრებით მაშინ, თუ დამწყები მენარმე ხართ ან ახალი პროდუქტი გამოაქვთ ბაზარზე, გააკეთეთ მინიმუმ 1 თვის საპროგნოზო უწყისი დღეების მიხედვით. გაითვალისწინეთ, რომ თვის ბოლოს შესაძლებელია საბოლოო ნაშთი დადებითი იყოს, მაგრამ თვის რომელიმე დღეს საწარმოს არ ჰქონდეს საქმიანობისთვის აუცილებელი ფული: მაგალითად, საწარმო იწყებს სულგუნის დამზადება-რეალიზაციას, პირველი 7 დღის მანძილზე ის ამარაგებს პროდუქციას, შემდეგ აბარებს სავაჭრო ობიექტში, რომელიც ამ პროდუქციის ღირებულებას საწარმოს 21 დღის შემდეგ უხდის. თვის ბოლოს უწყისში გამოჩნდება, რომ მიღებული შემოსავლები აღემატება საწარმოს ხარჯებს, თუმცა რეალურად საწარმოს საქმიანობის პირველ 28 დღეს საკუთარი ფულით მოუწევს ნედლეულის შესყიდვა, შეფუთვის ხარჯების განვა, დისტრიბუციის ხარჯების დაფარვა. ეს ყველაფერი უკვე საწყისი თანხის დაკორექტირებას მოითხოვს.

აუცილებელია მიმდინარე შესრულების შედარება საპროგნოზო მაჩვენებლებთან. თუ მიმდინარე შესრულება ჩამორჩება საპროგნოზოს, შესაძლოა ამის მიზეზები იყოს შეფერხებები გაყიდვებში, პრობლემები დებიტორული დავალიანების ამოღებაში, შედგენილი მარაგები, არასწორი საფასო პოლიტიკა.

გაითვალისწინეთ, რომ მოგება არ არის ნაღდი ფული. ნედლეულს საქონელს ყიდულობთ და გადასახადებს იხდით ფულით და არა მოგებით. საწარმო შეიძლება მოგებიანი ჩანდეს საბუღალტრო მაჩვენებლებით, მაგრამ რეალურად საქმიანობის გაგრძელება ვეღარ შეძლოს ფულის უქონლობის გამო. მოგება არ არის მხოლოდ ფული და მისი გაანგარიშებისას გათვალისწინებულია შენობა-ნაგებობები, მანქანა-დანადგარები, მარაგები, სხვა სახის აქტივები. საწარმოს შეიძლება ჰქონდეს მილიონლარიანი შენობა, მაგრამ არ ჰქონდეს ფული ნედლეულის შესაძენად, ხელფასების გასაცემად და ა.შ.

წარმატების ისტორიები

წარმატების ისტორიები

აგროდაზღვევის სახელმწიფო პროგრამა

დავით ხმელიძე - აგროდაზღვევის მნიშვნელობა ძალიან კარგად მესმის. წლების წინ იყო შემთხვევები, როდესაც სეტყვამ ხორბლის ყანები დამიზინა. მქონდა ყანების დაზღვევის მცდელობა, მივმართე სადაზღვევო სააგენტოებს, მაგრამ გადასახადი იყო საკმაოდ მაღალი და ვერ შევძლებდი გადახდას. როდესაც აგროდაზღვევის სახელმწიფო პროგრამა ამოქმედდა, დავაზღვიე ხორბლის ყანა თანადაფინანსების დახმარებით. მერე ისეთი სეტყვა მოვიდა, რომ მოსავლის 75% -მდე გამინადგურა. დაზღვეული რომ არ მქონოდა, წარმოდგენაც არ მინდა, როგორ ცუდ დღეში აღმოვჩნდებოდი. დაზღვევის მეშვეობით ვი, შემოძლია ვთქვა, ბარალი არ მინახავს. კარგია, რომ აგროდაზღვევით მომსახურებას განვითარდა და ფერმერებიც სულ უფრო აქტიურად ერთვებიან პროგრამაში.

აგროდაზღვევის სახელმწიფო პროგრამა

გიორგი ასაბაშვილი - 2015 წელს, სადაზღვევო სააგენტოს წარმომადგენლებმა აგროდაზღვევის სახელმწიფო პროგრამის დეტალები გაგვაცნეს. მივხვდი, რომ აგროდაზღვევის გარეშე მომავალში საქმის გაგრძელება გამომწვევად და თუ მოსავალს სტიქია გამინადგურებდა, ფინანსური ბარალი დიდი მექნებოდა. მივიღე გადაწყვეტილება და დავაზღვიე ვენახი. ისე მოხდა, რომ სეტყვამ მოსავალი, რომელსაც ველოდებოდი გამინადგურა. სადაზღვევო კომპანიამ ყველა პირობა შეასრულა და ბარალი ამინადაურდა. გადამარჩინა აგროდაზღვევამ. ამ შემთხვევის შემდეგ, მოსავლის დაზღვევა ჩემი სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის ნაწილად იქცა. წელსაც დავაზღვიე ვენახი და სიმინდის ყანა. აგროდაზღვევის გარეშე მშრომელი ვაცი მხოლოდ ამინდსაა მინდობილი და ან გაუმართლებს და ან არა. მოსავალს აუცილებლად დავაზღვიე მომავალშიც, რადგან მირჩევნია სეტყვა არ მოვიდეს და დაზღვევის თანხა გადავიხადო, ვიდრე არ დავაზღვიო, მოსავალი განადგურდეს და ბარალი ვნახო.

პროექტი „დანერგე მომავალი“

გურამ გელაშვილი - სპეციალობით მეც და ჩემი შვილიც, **ლადო გელაშვილი** აგრომეტი ვართ. მამაჩემიც სოფლის მეურნეობაში იყო დასაქმებული და, შესაბამისად, სასოფლო-სამეურნეო საქმე ძალიან საჩვენო და ღირებულია. ძალიან მინდოდა ვარგი, მოსავლიანი ხილის ბაღი გამეშენებინა, მაგრამ საჭირო ფინანსური სახსრები არ მქონდა. შემდეგ სახელმწიფო პროგრამის „დანერგე მომავალი“ შესახებ შევითქვეთ. პროგრამაში ჩავერთეთ და ორნახევარ ჰექტარზე მსხლისა და ვაშლის ბაღი გავაშენეთ. მომავალში ვაპირებთ გაფართოვებას, გვსურს კურკოვანი ხილის - ქლიავისა და ბლის ბაღის გაშენებას ორნახევარ ჰექტარზე.

მაღალმთიანი დასახლების საწარმოს სტატუსის მოპოვებისთვის საჭირო პროცედურა

მაღალმთიანი დასახლების საწარმო არის საწარმო ან მენარმე ფიზიკური პირი, რომელიც ეკონომიკურ საქმიანობას ახორციელებს მაღალმთიან დასახლებაში და მინიჭებული აქვს მაღალმთიანი დასახლების საწარმოს სტატუსი. იგი ვალდებულია საკუთარ საქმიანობას ახორციელებდეს მხოლოდ შესაბამისი მაღალმთიანი დასახლების ტერიტორიაზე.

1. მაღალმთიანი დასახლების საწარმოს სტატუსის მქონე მენარმე ფიზიკური პირის მიერ განხორციელებული საქმიანობით მიღებული შემოსავალი თავისუფლდება საშემოსავლო გადასახადით დაბეგვრისგან ამ სტატუსის მინიჭებიდან 10 კალენდარული წლის განმავლობაში (სტატუსის მინიჭების კალენდარული წლის ჩათვლით).
2. მაღალმთიანი დასახლების საწარმოს საკუთრებაში არსებული ამავე მაღალმთიანი დასახლების ტერიტორიაზე მდებარე ქონება თავისუფლდება ქონების გადასახადისგან შესაბამისი სტატუსის მინიჭებიდან 10 კალენდარული წლის განმავლობაში (სტატუსის მინიჭების კალენდარული წლის ჩათვლით).
3. მაღალმთიანი დასახლების საწარმოს მიერ ამავე მაღალმთიან დასახლებაში საქმიანობიდან მიღებული მოგების განაწილება და ამავე საქმიანობის ფარგლებში განეული ხარჯები/განხორციელებული განაცემები (განეული ხარჯი ან სხვა გადახდა, რომელიც ეკონომიკურ საქმიანობასთან დაკავშირებული არ არის; უსასყიდლოდ საქონლის მიწოდება/მომსახურების განევა ან/და ფულადი სახსრების გადაცემა; საგადასახადო კოდექსით დადგენილ ზღვრულ ოდენობაზე მეტი ოდენობით განეული წარმომადგენლობითი ხარჯი) თავისუფლდება მოგების გადასახადისგან შესაბამისი სტატუსის მინიჭებიდან 10 კალენდარული წლის განმავლობაში (სტატუსის მინიჭების კალენდარული წლის ჩათვლით).

- მომსახურებას (გარდა საქართველოს მთავრობის მიერ განსაზღვრული მომსახურებისა).
- საქონლით ვაჭრობას, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ხორციელდება საქონლის გადამუშავება და მიწოდება.

თუ სტატუსის მოპოვებისთვის საჭირო ყველა აუცილებელი პირობა დაცულია, საქართველოს მთავრობა 60 დღის ვადაში გამოსცემს განკარგულებას მენარმე სუბიექტისათვის მაღალმთიანი დასახლების საწარმოს სტატუსის მინიჭების შესახებ.

მაღალმთიანი დასახლების საწარმოს სტატუსის მოპოვებასთან და საგადასახადო დაბეგვრასთან დაკავშირებულ საკითხებს არეგულირებს შემდეგი საკანონმდებლო აქტები: საქართველოს კანონი „მაღალმთიანი რეგიონების განვითარების შესახებ“, საქართველოს მთავრობის დადგენილება „მაღალმთიან დასახლებათა ნუსხის დამტკიცების შესახებ“, საქართველოს მთავრობის დადგენილება „მაღალმთიანი დასახლების საწარმოს სტატუსის მინიჭების, შეჩერებისა და შეწყვეტის წესის დამტკიცების შესახებ“ და საქართველოს საგადასახადო კოდექსი.

მაღალმთიანი დასახლების საწარმოს სტატუსის მისაღებად დაინტერესებული პირი (თუ მისი საქმიანობის ტერიტორია შედის მაღალმთიან დასახლებათა ნუსხაში) განცხადებით მიმართავს შემოსავლების სამსახურს. განცხადება უნდა შეიცავდეს:

- პირის სარეგისტრაციო მონაცემებს (საიდენტიფიკაციო ნომერი, სახელწოდება, მისამართი)
- საქმიანობის მოკლე აღწერას (მათ შორის, საქმიანობის სახე და განხორციელების ადგილი)

შემოსავლების სამსახურის სერვისცენტრების მისამართები იხილეთ ვებგვერდზე www.rs.ge (სასარგებლო ინფორმაცია საგადასახადო გადასახადის გადამხდელად რეგისტრაცია).

საჭიროების შემთხვევაში, შემოსავლების სამსახური უფლებამოსილია განმცხადებელს მოსთხოვოს დამატებითი ინფორმაცია.

მენარმე სუბიექტს მაღალმთიანი დასახლების საწარმოს სტატუსი არ მიენიჭება ან ეს სტატუსი შეიძლება შეუწყდეს, თუ იგი ახორციელებს:

- ლიცენზირებისადმი/ნებართვის გაცემისადმი დაქვემდებარებულ საქმიანობას.

თხილის დაავადებას სახელმწიფოსთან ერთად ფერმერებმაც უნდა ებრძოდნენ

რთული კლიმატური პირობების გამო, გამონვევების წინაშე დადგნენ, როგორც მსხვილი, ისე მცირე ფერმერები.

თხილის მოსავალი წელსაც მცირე იქნება. ამის მიზეზი მცენარეების დაზიანებაა, რაც სხვადასხვა დაავადებას და პარაზიტების გავრცელებასთან ერთად რთულ კლიმატურ პირობებს უკავშირდება. საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, შესაბამის სტრუქტურებთან და მწარმოებელთან ერთად, აქტიურად მუშაობს, რომ მდგომარეობა გამოსწორდეს, თუმცა, შედეგის მიღწევა გლეხების აქტიურობის გარეშე წარმოუდგენელია.

თხილის მოსავალთან დაკავშირებული პრობლემის სირთულე გაცნობიერებული აქვთ სოფლის მეურნეობის სამინისტროში, სადაც პრევენციული ღონისძიებების გატარებას ადრინდელად შეუდგნენ.

სამინისტროში, თხილის და სხვა კაკლოვანი კულტურების საკორდინაციო საბჭოს სხდომაზე მეთხილეობის დარგში შექმნილ ვითარებაზე, თხილის მოსავლის შემცირების მიზეზებსა და მათი გადაჭრის გზებზე იმსჯელეს.

სხდომას სოფლის მეურნეობის მინისტრი ლევან დავითაშვილი უძღვებოდა. მისი განცხადებით, მეთხილეობა ის დარგია, რომელსაც საქართველოში განსაკუთრებული პოტენციალი აქვს და, შესაბამისად, სახელმწიფოს მხრიდან მაქსიმალურადაა მხარდაჭერილი.

„რთული კლიმატური პირობების გამო, გამონვევების წინაშე დადგნენ, როგორც მსხვილი, ისე მცირე ფერმერები. თხილი ერთ-ერთი ძირითადი საექსპორტო პროდუქტია. მთლიანად დარგი კი, პრიორიტეტულია. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს შესაბამისი სტრუქტურები, ბიზნესთან თანამშრომლობით, კოორდინირებულად იმუშავებენ, რათა გატარდეს ეფექტიანი ღონისძიებები თხილის ფართობების შემდგომი დაზიანების თავიდან ასაცილებლად. ამ მიზნით დარგის წარმომადგენლებთან და ფერმერებთან გაგრძელდება აქტიური კომუნიკაცია“, - განაცხადა ლევან დავითაშვილმა და დასძინა, რომ კომპლექსური და ეფექტიანი ღონისძიებები უნდა გატარდეს თხილის ფართობების შემდგომი დაზიანების თავიდან ასაცილებლად.

სხდომაზე დარგობრივი ასოციაციების, დონორი ორგანიზაციების, სამეცნიერო წრეების წარმომადგენლებსა

და მწარმოებლებს სურსათის ეროვნული სააგენტოს ხელმძღვანელმა პირებმა აზიური ფაროსანას საწინააღმდეგო ღონისძიებებთან დაკავშირებით ანგარიში წარუდგინეს.

უხვი ნალექის მიუხედავად, ამ დროისთვის, დასავლეთ საქართველოში აზიური ფაროსანას საწინააღმდეგოდ 48 000 ჰექტარია დამუშავებული. განმეორებით ჩატარებული მონიტორინგის შედეგად, მავნებლის გავრცელება შემცირებულია.

სურსათის ეროვნული სააგენტო აზიური ფაროსანას საწინააღმდეგო ღონისძიებებს აშშ-ის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობის აღდგენის პროექტის (REAP) მხარდაჭერით ატარებს.

სამწუხაროდ, ფაროსანა ფერმერების ერთადერთი პრობლემა არ არის. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ლაბორატორიაში ჩატარებული კვლევებით გამოვლინდა სხვადასხვა ჯგუფის სოკოვანი ორგანიზმები, რომლებიც მცენარეს და ნაყოფს აზიანებს. სამინისტროს შესაბამისი სამსახურები, სამეცნიერო წრეების წარმომადგენლებთან ერთად, ეფექტიანი პრეპარატების შერჩევასა და ქიმიური ნაშრობის ვადების დადგენაზე მუშაობენ. საკითხის მაქსიმალურად მოკლე დროში მოგვარების მიზნით, თურქეთის აგრარული უნივერსიტეტიდან მოწვეულია თხილის დაავადებების სპეციალისტი, რომელიც, ქართველ კოლეგებთან ერთად, დასავლეთ საქართველოში კვლევებს ჩაატარებს.

სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სოფლის მეურნეობის და სურსათის დეპარტამენტის უფროსის თენგიზ კალანდაძის განცხადებით, ბოლო ორი წელია, პრობლემა შეიქმნა როგორც მცენარის დაავადების, ასევე კლიმატური პირობების გამო.

„შესაძლებელია, გარკვეული დანაკარგი მოსავალზე წელსაც დაფიქსირდეს. ჩვენ გავატარებთ კომპლექსურ ღონისძიებებს, რათა წლევანდელი მოსავალი მაქსიმალურად გადავარჩინოთ“, - განაცხადა კალანდაძემ.

სპეციალისტების განმარტებით, თხილის წარგავები უმძიმეს სიტუაციაშია, რადგან შარშან დაიწყებული გულის სიღამპლე წელს კიდევ უფრო უარესი ინტენსივობით

გრძელდება. ნამლობაც და ბრძოლაც უნდა დაიწყოს გაზაფხულიდან. ახლა გვიანია, თუმცა, რაღაცის გამოსწორება კიდევ შეიძლება. კომბინირებული ნამლების ჩატარება 10%-იან შედეგს მაინც მოგვცემს, როცა დაავადება 80-90% აღწევს ესეც უკვე საქმეა, - აცხადებს მცენიერებათა აკადემიის დოქტორი გოდერძი გოდერძიშვილი.

კომპანია „აგრი ჯორჯიაში“, („ფერეროს“ შვილობილი კომპანია საქართველოში) ამბობენ, რომ საქართველოს თხილის ინდუსტრიას სერიოზული პრობლემა უდგას.

ფაროსანას ებრძვიან ფერმერები და ასევე ვებრძვით ჩვენ - ერთ-ერთი უმსხვილესი ინვესტორი თხილის ინდუსტრიაში და კომპანია, რომელსაც გააჩნია ათასობით ჰექტარი თხილის პლანტაცია. პარალელურად კი გამოვლინდა სხვა ტიპის დაავადებები, როგორცაა სოკოები. ამის მიზეზი იყო გახშირებული წვიმები, რომელმაც სტიმულირება მისცა სხვადასხვა ტიპის დაავადებების გაძლიერებას. ჩვენმა კომპანიამაც საკმაო ზარალი განიცადა. ვცდილობთ რაღაცნაირად გავაუმჯობესოთ ჩვენი მოსავალი და შევინარჩუნოთ ხარისხი, - აცხადებენ „აგრი ჯორჯიაში“.

თხილის გადამამუშავებელთა და ექსპორტიორთა კავშირის გამგეობის თავმჯდომარე ალექსანდრე მონერელია მავნებლების გავრცელებას თხილის არასწორად განაშენიანებას უკავშირებს.

„მოსავლიანობის პრობლემა არ გვაქვს, მაგრამ იმის გამო, რომ სხვადასხვა დაავადება გავრცელებული, თხილის ჯანსაღი ნაყოფი შეგვიძირდა. ცხადია, ეს თხილის ექსპორტზეც უარყოფითად აისახება. სანამ სახელმწიფო ჩაერევა, საკუთარი მოსავლის დაცვაზე ფერმერებმაც უნდა იზრუნონ. მეტი პასუხისმგებლობით რომ მოვიდებოდნენ პრობლემას, დღეს ამ რეალობის წინაშე არ აღმოვჩნდებოდით. თხილის განაშენიანება ბოლო წლებში, უმეტესად აგრონომების დაცვის გარეშე მიმდინარეობს. ეს ცალკე პრობლემაა. თანაც, არსებული პლანტაციების სათანადო მოვლა-პატრონობაც არ ხდება. ნიადაგის მხრივაც პრობლემაა დასავლეთ საქართველოში, რადგან თხილი, ძირითადად, ნაჩაიარ მიწებზე გააშენეს, რამაც მცენარის იმუნიტეტი დაასუსტა. ძალიან ხშირად არ ხდება დროულად მცენარის ტკიპაზე შენამლევა და სხვადასხვა მავნებელზე მცენარის დამუშავება. ხალხს ჰგონია, რომ თხილს გააშენებენ და ნაკლები მოვლა დასჭირდება. ასეთმა მიდგომამ საბოლოოდ ცუდი შედეგი გამოიღო. ამას დაემატა კლიმატური პირობების გაუარესებაც“, - აღნიშნა მონერელიამ.

საქართველოს თხილის მწარმოებელთა ასოციაციის აღმასრულებელი დირექტორის, გიორგი თოდუას ინფორმაციით, აზიური ფაროსანას წინააღმდეგ ბრძოლა ჩატარდა საკმაოდ წარმატებულად, მაგრამ გამოვლინდა დამატებითი პრობლემა. ამიტომ, იგეგმება სოფლებში გასვლა და შეხვედრა ფერმერებთან, რომ მათთან ერთად და გამოცდილი აგრონომების დახმარებით, თხილის დაავადება საბოლოოდ დავამარცხოთ.

სასარგებლო რჩევა

ჩაის მცენარის მავნე ორგანიზმები

მსოფლიოში ჩაის 2 მილიარდზე მეტი ადამიანი მოიხმარს. მას სასიამოვნო გემური თვისებების გარდა, სამკურნალო თვისებებიც გააჩნია. საქართველოში ყოველწლიურად იზრდება მოთხოვნა ადგილობრივი წარმოების ეკოლოგიურად სუფთა ჩაის პროდუქციამ, რისთვისაც გადაუდებელ ამოცანას წარმოადგენს ფერმერულ და გლეხურ მეურნეობაში არსებული ჩაის პლანტაციების მალაქროდუქტიული სელექციური ჯიშებითა და კლონებით.

ჩაის მცენარე მარადმწვანე ბუჩქია, რომელიც მიეკუთვნება Theaceae-ს ოჯახს, Camellia-ს გვარს. კულტურაში იწარმოება ჩაის სუბტროპიკული სახეობა - *Thea sinensis* და ტროპიკული სახეობა - *Thea assamica*. იგი შეიცავს ეთეროვან ზეთებს, ცილოვან ნივთიერებებს, თავისუფალ ამინომჟავებს, ალკალოიდებს, კოფეინს, პიგმენტებს, პექტინოვან ნივთიერებებს, ფერმენტებს, მინერალურ ნივთიერებებს, მიკროელემენტებს. ჩაის მცენარის გაშენების ძირითადი მიზანია ნაზი ყლორტების დუყების მიღება, რომლისგანაც მზადდება სხვადასხვა სახის (შავი, მწვანე, ყვითელი, წითელი, თეთრი და სხვა) ჩაი.

უჭრედს აქვს სამი უფერული ძაფისებური დანამატი, ხოლო ქვედა უფერული უჭრედი გადადის კონიდიოთმტარად, რითაც სპორა მიმაგრებულია სოკოვან სარეცელზე (სოკოს ნაყოფიანობა).

გაუსხვლელ ბუჩქებზე ნაცრისფერი ლაქიანობით უმთავრესად ძველი ფოთლები ავადდება. ახალგაზრდა ფოთლების დაავადებისას ფოთოლი ჭკნება, ფერს კარგავს და ხმება. სოკო ტოტებზეც ვითარდება.

ჩაის აღმონაცენების ჭკნობა

ჭკნობა იწყება აღმონაცენებზე, რომლებზედაც 3-6 ფოთოლია განვითარებული. პირველადი სიმპტომები ფესვის ყელზე ჩნდება - შეიმჩნევა ქერქის შეშუპება და დასკდომა, შემდეგ კი კიბოსებრი წარმონაქმნი ვითარდება. ღერო წვრილდება, ფოთლები კარგავს ტურგორს, ყვითლდება, ახასიათებთ აჭრელებს, საბოლოოდ კი ცვივა. აღმონაცენის ღერო, რომელიც დაავადებული ნაწილის შემთხვევაში მოთავსებულია, ხმება. ფესვი მთლიანად სალია, ამიტომ გამხმარი მცენარეები ფესვის ყელიდან იძლევა ახალ ამონაყარს. ამონაყარი ყლორტები სუსტია, განუვითარებელი, ადვილად განიცდის არახელსაყრელი კლიმატური პირობების უარყოფით გავლენას, რასაც მათი მთლიანი გახმობა მოსდევს.

დაავადება იწყება ვეგეტაციის დასაწყისში. მას ხელს უწყობს ნიადაგის ზედაპირზე ქერქის წარმოქმნა, ნიადაგის ზედაპირის გახურება (ტემპერატურული პირობები), რის შედეგადაც ხდება ახალგაზრდა მცენარის ფესვის ყელის დაწვა. დასუსტებულ ქერქზე ვითარდება სხვადასხვა სოკოები (*Fusarium*, *Macrophoma* და სხვ).

ყავისფერი ანუ მურა ლაქიანობა - *Colletotrichum camelliae* Masse

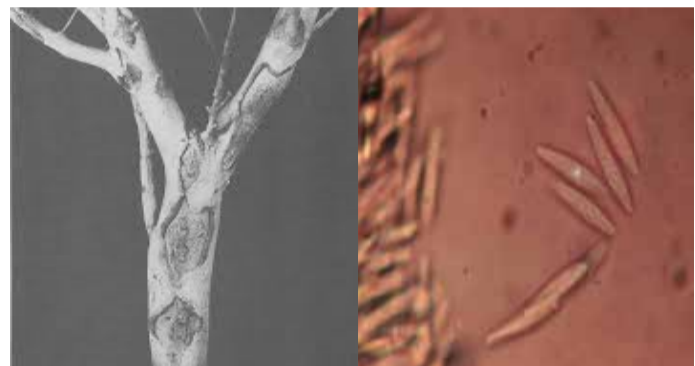
ჩაის ყავისფერი ლაქიანობა საქართველოში ჩაის პლანტაციებისათვის უმთავრეს ავადმყოფობად ითვლება. ავადდება ყლორტები და ფოთლები, როგორც ახალგაზრდა, ისე ძველი, უხეში. ახალგაზრდა ფოთლებზე დაავადება სწრაფად მიმდინარეობს, ვიდრე ძველ ფოთლებზე. ლაქა თავდაპირველად მოყვითალოა, რომელიც შემდეგ ყავისფერი ხდება, იგი მთელ ფოთოლს ედება და ფოთოლი ხმება. ძველ ფოთლებზე ვითარდება მინითალო-ყავისფერი ლაქა, რომელიც შემდეგ ნაცრისფერდება და მას არშია აქვს შემოვლებული. ლაქებზე უნესრიგოდაა გაფანტული შავი, წვრილი წერტილები - სოკოს ნაყოფიანობა. საბოლოოდ ლაქა იშლება და ფოთოლი ცხავდება. ფოთლის ძირითადი ქსოვილი იშლება, ძარღვები კი ბადისებურად რჩება.

ყლორტები და წვრილი ტოტები დაავადების დროს ხშირად ხმება. ნორჩი ყლორტი მურა ფერის ხდება, ელასტიურობას კარგავს, ფოთლები ხმება და ცვივა. ინფექცია იჭრება მექანიკური დაზიანების ადგილიდან, დუყის მონაწევრიდან და ვრცელდება ქვემოთ, ტოტის მიმართულებით.

ავადმყოფობის ზიანი იმაში გამოიხატება, რომ მცირდება მოსავლიანობა, რადგან ფოთლები და ყლორტები ხმება.

ჩაის ტოტების კიბო - *Macrophoma theicola* Peth.

ავადდება ფოთლები და 2-3 წლიანი ტოტები. პირველად ტოტების ქერქი მურა ფერს იღებს, შემდეგ ლაქა ჩნდება. ლაქა ტოტის სიგრძეზე ვითარდება და ტოტის გახმობას იწვევს, ეს მაშინ ხდება, როცა ტოტის ქერქი გარშემო ლპება. ავადმყოფობისთვის ნაკლებად ხელსაყრელი პირობების დროს, ტიპური კიბოსებრი წარმონაქმნი ჩნდება: ქერქი რბილდება, ლპება და მერქანს სცილდება. შემდეგ იარის კედლებზე კალუსი ვითარდება. მასზე ვითარდება შავი წვრილი წერტილები - სოკოს პიკნიდიუმები, რომლებშიც სოკოს სპორები მოთავსებულია.

ჩაის ცერკოსპორი - *Cercospora theae* Breda de Haan.

სოკო იწვევს როგორც ახალგაზრდა, ისე ძველი ფოთლების დაავადებას. ფოთოლზე ჩნდება მონითალო-ყავისფერი ლაქები. ლაქის ფორმა ცვალებადია. მცენარე სუსტდება და ფოთლები ცვივა. სოკოს ნაყოფიანობა ვითარდება წვრილფეხი ფიფქის სახით ლაქის ქვედა ან ზედა მხარეზე. კონიდიუმები ცილინდრულია, მოხრილი, დაკვერცხილი ბოლოებით, დასაწყისში უფერულია, შემდეგ კი ბაცი წვრილფეხი ხდება, მრავალუჯრედიანია, 2-5 ტიხრიანი (ან უფრო მეტიც).

ჩაის ფოთლების მიკოსფერა - *Mycosphaerella theae* Hara

სოკო გვხვდება ჩაის ისეთ ფოთლებზე, რომლებიც დაზიანებულია არახელსაყრელი კლიმატური პირობების გამო, კერძოდ, ყინვების ზეგავლენით. დასაწყისში ლაქები ყავისფერია, შემდეგ ზედა მხრიდან უფრო ბაცი ხდება; ლაქები მრგვალდება, ერთიანდება და ფოთლის ფირფიტის უდიდესი ნაწილი ხმება. სოკოს ნაყოფისებულები - პერიტეციუმები შავი წერტილების სახით ვითარდება.

ჩაის ფოთლების სილაქავეს აგრეთვე იწვევენ შემდეგი სახეობის სოკოები: *Phomopsis theicola*, *Phyllosticta theae*, *Ascochyta* sp. და სხვა.

ჩაის ტოტების ბაქტერიული კიბო - *Xanthomonas gorlenkovianum* Dan. et Zilos.

ავადდება 3-4 წლიანი და მეტი ხნის ტოტები. დაავადების ადგილას ღერო ოდნავ გასიხვდება; ქერქი სკდება, იშლება და კოჟრები ჩნდება, რომელთა ზომა 1-2 სმ-ს აღწევს. კოჟრები ან ერთეულია, ან მწკრივადაა განლაგებული. დაავადებული ტოტი სუსტია და ადვილად ხმება.

ჩაის მცენარის სოკოვანი და ბაქტერიული დაავადებების წინააღმდეგ გამოიყენება აგროტექნიკური, სანიტარულ-ჰიგიენური და ქიმიური ბრძოლის ღონისძიებები. დაავადების პირველივე სიმპტომების გამოვლენისთანავე ფოთლები უნდა მოიკრიფოს და დაინვას, ჩაის ბუჩქი დროულად უნდა გაისხლას და განასხლავი განადგურდეს, ყურადღება მიექცეს ნიადაგის განოყიერებას, რადგან დაავადებები ვითარდება დასუსტებულ ბუჩქებზე; ქიმიური ღონისძიებებიდან რეკომენდებულია სპილენძის შემცველი ფუნგიციდებით წამლობა.

ჩაის მცენარის ძირითადი მავნეობები

ჩაის მცენარე ადვილად ზიანდება ნაირჭამია და სპეციფიკური მავნეობებით. ნაირჭამია მავნეობებიდან აღინიშნება: ვეგეტური კალია, ჩვეულებრივი მწვანე კალია, კუტკალიები, ბოსტანა ანუ მახრა, ამიერკავკასიის მარმარა ღრაჭა, ამიერკავკასიის მაისის ღრაჭა, მომღრღნელი ხვატარები, კარადრინა, სიმინდის ფარვანა და სხვა.

ჩაის ნაწრისფერი ლაქიანობა - *Pestalotia theae* sacc (sin: *Pestalotia-opsis theae* (saw.) Stey)

ფოთლებზე ჩნდება სხვადასხვა ზომის მომრგვალო, ან არასწორი მოყვანილობის მოყავისფრო ლაქები, რომლებიც აღინიშნება როგორც ფოთლის კიდვზე, ისე წვერზე და შუა ნაწილში, ზოგჯერ მთელ ფოთოლს მოიცავს. ლაქის პირვანდელი ყავისფერი შეფერილობა იცვლება და იგი ნაცრისფერი ხდება, თან გარშემორტყმულია მუქი მოყვითალო-მწვანე არშიით. ლაქის ზედა მხარეზე აღინიშნება ბაცი ყავისფერი და ნაცრისფერი ხაზები, ქვედა მხარეზე ვითარდება სოკოს ნაყოფიანობა პატარა შავი მეჭვჭვების სახით.

სოკოს სპორები ხუთუჯრედიანია, რომელთაგან სამი შუა უჭრედი ყავისფერია, ხოლო ორი განაპირა პერიფერიული უჭრედი უფერულია. წვეროსკენ მოთავსებულ უფერულ

სასარგებლო რეკვა

სპეციფიკური მავნებლებიდან ჩაის პლანტაციებს აზიანებენ: ნარინჯოვანთა (ჩაის) ბუგრი (*Toxoptera aurantii* Boyer de Fons), იაპონური ცვილისებური ცრუფარიანა (*Ceroplastes japonicus* Green), წაგრძელებული ბალიშა ცრუფარიანა (*Chloropulvinaria floccifera* West), მანადგურებელი ფარიანა (*Aspidiotus destructor* Sign), კამელიის იაპონური ფარიანა (*Pseudaonidia paeoniae* Ckll), ტროპიკული ანუ ციანოფილის ფარიანა (*Abgrallaspis cyanophylli* Sign), სათბურის თრიფსი (*Heliothrips haemorrhoidalis* Bouche), იაპონური მიხაკისფერი ღრაჭუნა (*Maladera japonica* Motsch), ჩაის ჩრჩილი (*Parametriotes theae* Kuzn), მრავალჭამია ფოთლიხვევია (*Tortrix politana* Hw), ვაზის ფოთლიხვევია (*Sparghanotis pilleriana* Schff), ჩაის წიბოვანი ტკიპა (*Eriophyes carinatus* Green), ტკიპა ბრევიპალპუსი (*Brevipalpus obovatus* Dann).

ნარინჯოვანთა (ჩაის) ბუგრი - *Toxoptera aurantii* Boyer de Fons

ნარინჯოვანთა (ჩაის) ბუგრი მსოფლიოში ფართოდ გავრცელებული სახეობაა. საქართველოში აღინიშნება შავი ზღვის სანაპიროზე - აჭარაში, გურიაში, სამეგრელოსა და აფხაზეთში. განვითარების ყველა ფაზაში სახლდება და აზიანებს ჩაის ახალგაზრდა ფოთლებსა და ნორჩი ყლორტების წვეროებს. ისინი სახლდებიან ფოთლის ქვედა მხრიდან. ფოთოლი და ყლორტი კარგავს ბუნებრივ ფერს, ყვითლდება, ხუჭუჭდება. ბუგრი გამოყოფს ექსკრემენტებს, რაც ხელს უწყობს ფოთოლზე სხვადასხვა საპროფიტული სოკოების (*Capnodium*) დასახლებას. ჩაის ფოთლები გადასამუშავებლად უვარგისი ხდება. მცენარე სუსტდება და მოსავალი მცირდება (43%-ით); მოკრეფილი ფოთოლი კი დაბალ ხარისხიანად ითვლება. წელიწადში 10-12 თაობას იძლევა.

იაპონური ცვილისებური ცრუფარიანა - *Ceroplastes japonicus* Green

აღნიშნული მავნებელი საქართველოში შემოდულობდა გავრცელებული მავნე ორგანიზმია. იგი აზიანებს ჩაის ფოთლებს, ყლორტებს, ტოტებსა და ზოგჯერ ღეროსაც. მცენარე სუსტდება. მასზე სახლდება საპროფიტული სოკოები, რომლებიც ფოთლის გაშავებას იწვევენ. ამის გამო, ფოთლების ასიმილაციის პროცესი წელდება, ცხოველმყოფელობის პროცესი ეცემა, მცენარე კნინდება, ვერ უძლებს ყინვებს და იღუპება. ჩაის ბუჩქის მოსავალს ფოთოლი წარმოადგენს. აღწერილი დაზიანება იწვევს როგორც საერთო მოსავლის რაოდენობის დაცემას, ისე მისი ხარისხის გაუარესებას.

წაგრძელებული ბალიშა ცრუფარიანა - *Chloropulvinaria floccifera* West.

წაგრძელებული ბალიშა ცრუფარიანა მატლისა და იმაგოს ფაზაში სახლდება ჩაის ბუჩქის ფოთლებზე, ძირითადად, ქვედა მხარეზე, ასევე ყლორტებზე და იკვებება. ინტენსიურად გამრავლებისას იგი ტოტებსა და ღეროზეც სახლდება. მის მიერ გამოწვეული ზიანი გამოიხატება იმაში, რომ მძინარე კვირტები ვეღარ ვითარდებიან, იშლებიან, რასაც მოსავლის საგრძნობი შემცირება მოსდევს. ფოთლები კარგავს ბუნებრივ მწვანე ფერს, ჭკნება და ცვივა. მავნებლის მკვებავი მცენარის სახეობათა რაოდენობა 80-ს აღემატება. მისი განვითარებისათვის ოპტიმალური ტემპერატურა 18-25°C-ია. წელიწადში იძლევა ერთ გენერაციას.

კამელიის იაპონური ფარიანა - *Pseudaonidia paeoniae* Ckll.

კამელიის იაპონური ფარიანა სახლდება საფოთლე ჩაის ბუჩქის ტოტებსა და ღეროზე, ჩაის თესლის შემოუსვლელ კოლოფებზე, რომელთა ზრდის შეწყვეტას იწვევს. ფარიანას დასახლების ადგილას მცენარის ლაფნის დიდი ნაწილი გადაიქცევა ფხვიერ მასად. ფარიანათი დაზიანებული ჩაის ბუჩქის მწვანე ფოთლის მოსავალი 27-29%-ით მცირდება. იგი უარყოფით გავლენას ახდენს ჩაის პროდუქციის (ნახევარფაბრიკატის) არომატზე, გემოსა და ექსტრაქტზე.

ტროპიკული ანუ ციანოფილის ფარიანა - *Abgrallaspis cyanophylli* Sign.

მავნებლის მატლები და დედალი იმაგო ჩაის მცენარეს ძირითადად უზიანებენ ფოთლებს და გამერქნებულ ორგანოებს. ფარიანების დიდი ნაწილი სახლდება ფოთლის ქვედა მხრიდან ძარღვების გასწვრივ და წუნის შედეგად ფოთლებზე წარმოშობს ყვითელი ფერის ლაქებს, რომლებითაც თანდათანობით იფარება ფოთლის ფირფიტა. ფოთოლი ცვივა. გამერქნებული ორგანოები ხმება. სათესლე ჩაის პლანტაციებში გარდა მწვანე ორგანოებისა, სათესლე კოლოფებსაც აზიანებს, რითაც უარყოფით გავლენას ახდენს თესლის ზრდა-განვითარებასა და მის ხარისხზე. მავნებელი წელიწადში იძლევა 2-3 თაობას.

ჩაის ჩრჩილი - *Parametriotes theae* Kuzn.

ჩაის ჩრჩილის მატლები აზიანებენ როგორც უხეშ ფოთლებს, ისე ნაზ ყლორტებს და გამერქნებულ ერთორწლიან ტოტებს. ფოთლებში მატლები ნაღმს წარმოშობენ და პარენქიმით იკვებებიან, ყლორტებში კი, გულით იკვებებიან, რასაც მათი გახშობა მოსდევს. ყლორტების მაქსიმალური დაზიანება მარტ-აპრილშია აღნიშნული. მატლემეცველი ყლორტები ხარისხოვანი ჩაის ფოთლის პროდუქციას ვეღარ იძლევიან. დაზიანების გამო კლებულობს ტანინი და სხვა ნივთიერებათა შედგენილობა, რაც იწვევს ჩაის ფოთლის ხარისხის გაუარესებას. ფოთლებისა და ყლორტების ასეთი დაზიანება უარყოფით გავლენას ახდენს როგორც ახალგაზრდა, ისე სათესლე ბუჩქების ზრდასა და მოსავალზე.

ჩაის მცენარის მავნებლების წინააღმდეგ გამოიყენება აგროტექნიკური და ქიმიური ბრძოლის ღონისძიებები.

ჩაის მცენარის ძირითადი სარეველები

სარეველებიდან ჩაის პლანტაციებში გავრცელებულია ენრის გვიმრა (*Pteridium tauricum*), მინდვრის შვიტა (*Equisetum arvense*), კაროლინის ძაღლყურძენა (*Solanum carolinense*) და სხვა.

ენრის გვიმრა - *Pteridium tauricum*

ენრის გვიმრა მრავალწლიანი, სპოროვანი, ფესურიანი მცენარეა გვიმრისებრთა ოჯახიდან, რომლის სიმაღლე 2 მ-მდე აღწევს. ფოთოლი ფრთისებრ დანაკვეთლია, მრავალდება ფესურითა და სპორებით. გავრცელებულია უმეტესად დასავლეთ საქართველოში. ძნელად მოსასპობი სარეველია, რომელიც აზიანებს პლანტაციებს და ნათესებს.

მინდვრის შვიტა - *Equisetum arvense*

მინდვრის შვიტა მრავალწლიანი, სპოროვანი, ბალახოვანი მცენარეა; აქვს მცოცავი, რუხი-მოშავო ფესურა. უპირატესობას ანიჭებს ზომიერად ტენიან, ნაყოფიერ ნიადაგებს. თითქმის მთელ საქართველოშია გავრცელებული. ძნელად ამოსაძირკვი სარეველია.

პაროლინის ძაღლყურძენა - *Solanum carolinense*

კაროლინის ძაღლყურძენა მრავალწლიანი ფესვნაყარი სარეველია, რომელიც კარტოფილს წააგავს. საქართველოში შემოდულობდა გავრცელებული. ღერო სწორია, 30-120 სმ სიმაღლის, მსხვილი დატოტვილი ვარსკვლავისებური ბუნებით და მაგარი, მოყვითალო ეკლებით. ყვავილები მოთეთრო ან იასამნისფერია, ნაყოფი კენკრაა, მოყვითალო ან ნარინჯისფერი, მრგვალი, გლუვი ზედაპირით (1,5-2სმ). კენკრაში 40-60 თესლია. თესლის სიგრძე 2-3 მმ, ოვალური, მკერდშეკეცილი, ყვითელი ან ყავისფერი, ფოსობიანი ზედაპირით. მცირე ზომის ჭიპი მოთავსებულია თესლის წიბოზე. სარეველების წინააღმდეგ გამოიყენება აგროტექნიკური და ქიმიური ბრძოლის ღონისძიებები.

სასარგებლო რჩევა ფერმერისთვის

იგი უფრო ნაკლები მონაწილით (4000-6000კგ), მაგრამ მაღალციხიანი რძით ხასიათდება (3.95- 4.2%). წითელ-ჭრელი ჰოლშტეინები გარდაბნის რაიონის სოფელ თელეთის ფერმაში ჰყავთ მოშენებული, სადაც მან საუკეთესო შედეგები აჩვენა. ჰოლშტეინ-ფრიზული ჯიშების მოშენებით დაინტერესებულმა ფერმერებმა უნდა გაითვალისწინონ, რომ ისინი კვებისა და მოვლის პირობების მიმართ განსაკუთრებით მომთხოვნი არიან, ამიტომ, თუკი ცხოველთა უხვი და სრულფასოვანი კვების საშუალება არ გააჩნიათ, მათი მოშენება ზარალიანია.

შვიცური ჯიშ

შვიცური ჯიშის საქართველოში აპრობირებული და აკლიმატიზირებული ჯიშია. ისინი კარგი სარძეო და სახორცე პროდუქტიულობით, მტკიცე ძვალეულით, მაგარი ჩლიქებით და საძოვრების კარგი გამოყენების უნარით გამოირჩევა. ზრდასრული ფურების ცოცხალი მასა 550-600 კგ-ია, მონაწილი ევროპის ქვეყნებში 4-5 ათასი კგ-ს შეადგენს, რძის ცხიმოვანობა მერყეობს 3,6-4,2%-ს შორის. ეს ჯიშის შვიცურიდან დმანისის რაიონში XIX საუკუნის 60-იან წლებში შემოიყვანეს. მან მონაწილეობა მიიღო კავკასიური ნაბლა ჯიშის შექმნაში. მისი საუკეთესო სულადობა ამჟამად თელეთის სანაშენე მეურნეობას ჰყავს.

მეგრული ნახირის შექმნა

ფერმის აშენების შემდეგ მისი პირუტყვით დატვირთვა და პროდუქტიული ნახირის შექმნა, ერთ-ერთი რთული და საპასუხისმგებლო პროცესია, რომელსაც ფერმერის პრაქტიკული გამოცდილება და მეძროხეობის დარგში გარკვეული ცოდნა ესაჭიროება.

ნახირის ფორმირებისას, პირველ რიგში, სწორად უნდა შეირჩეს ძროხის ჯიშის უპირატესობა უნდა მიენიჭოს იმ ჯიშებს, რომელთაც კარგად არიან შეგუებული მოცემულ ზონაში ცხოველების კვებისა და შენახვის ტექნოლოგიებს. დიდი და მცირე კავკასიონის მაღალმთიანი რეგიონებისათვის ასეთად მიიჩნევა ქართული მთის საქონელი, დასავლეთ საქართველოს მომთაბარე მეცხოველეობის ზონისთვის კი, მეგრული წითელი ჯიშის ყველა სხვა შემთხვევაში, იქ სადაც მცირემთიანობის გამო ფერმერებს მყარი და მრავალფეროვანი საკვები ბაზის შექმნის რესურსი არ გააჩნიათ, რეკომენდებულია კავკასიური ნაბლა ჯიშის მოშენება.

დაბლობი ზონის საკვებით კარგად უზრუნველყოფილ ფერმერებს შეუძლიათ მოსაშენებლად აირჩიონ შვიცური, ჰოლშტეინ-ფრიზული, სტეპის წითელი და ჯერსული ჯიშები.

ქართული მთის ძროხა

ქართული მთის ძროხა საშუალოდ იწონის 180-200 კილოგრამს და ლაქტაციის განმავლობაში იძლევა 900-1200 კგ რძეს, რომელშიც 4,1-4,3 % ცხიმია. გაუმჯობესებული კვების პირობებში გამოზრდილი და მოშენებული ამ ჯიშის ძროხა 325-350 კილოგრამს აღწევს და მისი მონაწილი 2,0-3,0 ათას კილოგრამამდე მატულობს.

მეგრული წითელი

მეგრული წითელი საქონელი ტანით 1,3-ჯერ მეტია, ვიდრე ქართული მთის ძროხა; კარგად არის შეგუებული მომთაბარეობის პირობებს, იძლევა საუკეთესო მუხა ხარებს, გამოირჩევა რძის მაღალი ცხიმოვანობით და გაუმჯობესებული კვებისა და მოვლა-შენახვის პირობებში, შეუძლია წელიწადში

2-3,0 ათასი კილოგრამი რძის მოცემა 4,2-4,4% ცხიმოვანობით, ანუ, საბაზისო ცხიმოვანობასთან შედარებით, 0.6-0.8%-ით მეტი.

კავკასიური ნაბლა

კავკასიური ნაბლა ადგილობრივი ჯიშია, რომელსაც მონაწილეთან ერთად, დიდი ტანი და კარგი სახორცე თვისებები გააჩნია. ზრდასრული ფურები 400-450 კილოგრამს იწონიან, მონაწილი 2,5-4,0 ათას კილოგრამს შორის მერყეობს 3,8-3,9% ცხიმოვანობით.

ინტენსიური კვება-მოვლისას, ორწლიანი მოზერების ცოცხალი მასა 450 კგ-მდე აღწევს, ნაკლავის გამოსავალი 59%-ია. ამ ჯიშის საუკეთესო სულადობა არის ახალციხის, ახალქალაქის, ნინოწმინდის, წალკის რაიონებში, სომხეთში ტაშირის, ლორეს, სტეფანავანის და შაუმიანის რაიონებში.

უფრო უკეთესი სამეურნეო მაჩვენებლები ახასიათებს კავკასიური ნაბლას შვიცურ ჯიშთან შეჯვარებით მიღებულ ნაჯვარებს. შედენისას გასათვალისწინებელია, რომ ხალას კავკასიურ ნაბლა ჯიშის ცხოველებს აქვთ მუქი ნაბლისფერი, ზურგის ხაზის, ყურის ნიჟარის და ბარკლის შიგნითა ბაღნის შეფერილობა - მონითალო. კავკასიური ნაბლას შვიცურთან ნაჯვარები მუქიდან ღია ნაბლისფერია, მხოლოდ დასახელებულ ადგილებში, ბაღნის შეფერილობა ღია მონაცრისფრო ფერისაა.

ჰოლშტეინ-ფრიზული მრავალი ჯიშისაა გავრთიანებული (აშშ-ის, კანადის, ისრაელის და სხვა). ისინი სარძეო მიმართულების არიან. ჰოლშტეინ-ფრიზული ჯიშები მსოფლიოში ყველაზე მაღალი მერძეულობით ხასიათდება. ფურების ცოცხალი მასა 600-650 კგ, მონაწილი 6,0-12,0 ათასი კგ, რძის საშუალო ცხიმოვანობა 3,6-3,7%-ია. დიდ ინტერესს იწვევს წითელ-ჭრელი ჰოლშტეინები, რომელიც უკვე დამოუკიდებელ ჯიშად ჩამოყალიბდა.

ჰოლშტეინ-ფრიზული

ველის წითელი

ველის წითელი ჯიშის უკრაინაშია გამოყვანილი. მას საქართველოში მოშენების საუკუნეზე მეტი ისტორია აქვს და ძველი თაობის მეცხოველეებს შორის დღესაც დიდი პოპულარობით სარგებლობს, რასაც ამ ჯიშის აკლიმატიზაციის კარგი უნარი, ცხელი კლიმატის პირობების მიმართ გამძლეობა, საკმაოდ მაღალი მერძეულობა და მალმწიფადობა განაპირობებს. ფურების წონა მერყეობს 450-დან 500 კგ-ს, მერძეულობა 3,0-დან 5,0 ათას კგ-ს, ცხიმოვანობა 3,6-დან 3,7%-ს შორის. მისი საუკეთესო სულადობა არის უკრაინაში, რუსეთის ფედერაციის სტავროპოლის და კრასნოდარის ოლქებში, მოლდოვეთსა და ყაზახეთში.

ჯერსული

ჯერსული ჯიშის ჩვენი ქვეყნის მერძეული მესაქონლეობის განვითარებაში მნიშვნელოვან ყურადღებას იმსახურებს, რასაც მისი მრავალი გამორჩეული თვისება განსაზღვრავს. იგი მერძეულ ჯიშებს შორის ყველაზე პატარა ტანიანია, მალმწიფადია, ახასიათებს რძის მაღალი ცხიმოვანობა. ფურების ცოცხალი მასა 450-500 კგ-ია, მონაწილი 4500-5000კგ, რძის ცხიმოვანობა 5,5-5,8%. საქართველოში შესწავლილია ჯერსული ჯიშის ქართულ მთის ძროხასთან შეჯვარების შედეგები.

სასარგებლო რჩევა ფერმერისთვის

ცხრილი 1

ადგილობრივ საქონელთან შეჯვარების სამუშაოები ამჟამად მიმდინარეობს აჭარის, სამცხე-ჯავახეთის, შიდა ქართლის რეგიონის რიგ ფერმერულ მეურნეობებში.

დეკლარაციით და უშობლავით ნახირის დაკომპლექტება

მეძროხეობაში ნახირის შექმნის სამი გზა არსებობს: დეკლარაციით, უშობლავით და ფურებით. მათგან უფრო იაფი და გავრცელებული გზაა დეკლარაციით და უშობლავით ნახირების დაკომპლექტება. გასათვალისწინებელია, რომ დეკლარაციით და უშობლავით ნახირის შექმნისას, მათი მოსალოდნელი სარძეო პროდუქტიულობის პროგნოზირება რთულია. ფურების ჯგუფში გადასვლის შემდეგ, საჭირო ხდება მათი მნიშვნელოვანი ნაწილის წუნდება, რაც ზარალთან არის დაკავშირებული; ფურების შესყიდვით ნახირის ფორმირება უფრო მუსტი და სწრაფი ხერხია, თუმცა ძვირი. დეკლარაციისა და უშობლავის არჩევას, აუცილებელია გათვალისწინებული იქნას ცხოველის ასაკი, ცოცხალი მასა, ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ჩლიქებისა და ცურთითების განვითარება, ზოგადად ექსტერიერი, კონსტიტუცია და ნაკვებობა.

შვიკური ჯიშის 15 თვის ასაკის სარემონტო დეკლარები

სარძეო ნახირის შესაქმნელად განკუთვნილ სანაშენე მოზარდს უნდა ახასიათებდეს მკვირივი ძვალეული და კუნთები, თხელი ან საშუალო სისქის ტყავი, მბზინვარე ბენჯი, მკვირცხლი ტემპერამენტი, ჯიშისათვის ტიპური ექსტერიერი დეფექტების გარეშე, მაღალი კიდურები, დგომა სწორი, ღრმა გულმკერდი, ზურგისა და წელის ხაზი სწორი, მენჯი კარგად განვითარებული, ცურთითები სწორად მიმართული, ნაშარტი ბეჭებს უკან, დამატებითი კერტების არსებობა დაუშვებელია.

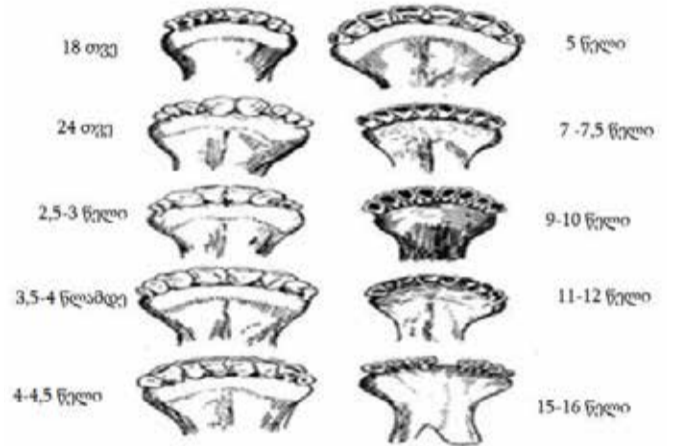
განვითარების მდგომარეობის შესაფასებლად, ფერმერმა შეიძლება ისარგებლოს დეკლარაციის ცოცხალი მასის წარმოდგენილი მაჩვენებლებით.

საზღვარგარეთ შექმნილი დიდტანიანი ჯიშების უშობლავის ცოცხალი მასა მკვირების 2-7 თვის ასაკში უნდა იყოს 400-450 კგ და მეტი. ქვეყნის შიგნით გასაყიდი ცხოველების აბსოლუტურ უმრავლესობას სანაშენე მონობები არ გააჩნიათ, ამიტომ მყიდველმა გამოკითხვით უნდა დაადგინოს შესაძენი მოზარდულის ჯიშისანობა. სასურველია, ისინი ხალასჯიშისანები იყვნენ, რადგან ნაჯარი ცხოველები თავის მემკვიდრეობას შთამომავლობას ცუდად გადასცემენ და მეტი შესაძლებლობაა, კარგი მშობლიდან დაბალი პროდუქტიულობის თაობა მივიდეთ. აუცილებელია მშობლების პროდუქტიულობის შესწავლა: დედის მონაწილეობა, ცხიმიანობა, ყველის გამოსავალი, ცოცხალი მასა, მამის განვითარება და მისი მონაშენის ხარისხი. საზღვარგარეთ შექმნილ მოზარდს (ქვეყანაში შემოყავთ, ძირითადად, მკვირების II-VII თვეზე მყოფი უშობლავი) სანაშენე პასპორტები აქვთ. ფერმერი გულდასმით უნდა გაეცნოს მათ, ყურადღებით შეისწავლოს მშობლებისა და უფრო შორეული წინაპრების პროდუქტიულობის მაჩვენებლები და მათი მემკვიდრეობით გადაცემის ტენდენცია.

ჯიში	ხბოს მასა დაბადებისას	ხბოს ასაკი, თვე						
		3	6	9	12	15	18	24
ქართული მთის და მეგრული წითელი	15-18	55	90	125	155	185	205	240
ადგილობრივის კულტურულთან ნაჯვარები	20-25	70	120	165	205	240	265	320
კავკასიური წაბლა, ჯერსული	25-30	80	130	175	215	250	285	350
შვიცური, რუსეთის შავ-ჭრელი, ველის წითელი	30-35	95	155	210	260	305	345	430
ჰოლშტეინ-ფრიზული	35-40	105	175	240	300	355	405	490

ფურებით ნახირის დაკომპლექტება

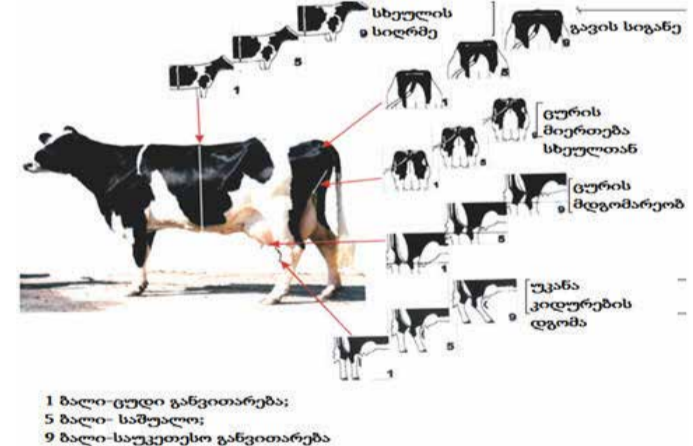
ნახირის ფორმირების ყველაზე რაციონალური გზა არის პირველნაყოფი ფურებით დაკომპლექტება. ამ შემთხვევაში, უკვე გარკვეულია ფურის მონაწილეობა, ცურის მორფოლოგიური და ფიზიოლოგიური მდგომარეობა, თვინიერება წველისას, მანქანური წველისადმი მისი ვარგისიანობა და სხვა მრავალი მაჩვენებლები. მერძეული ტიპის ფურს უნდა ჰქონდეს სხეულის ჰარმონიული აღნაგობა, თხელი ელასტიკური ტყავი, რომელიც კისერთან დანაოჭებულია, ბალანი რბილი და მბზინვარე, სწორი ზურგი და წელი, განიერი გავა, მაღალი, ფაროდ დადგმული კიდურები, სწორი ფორმის, მაგარი ჩლიქები და მოცულობიანი, მომრგვალებული მუცელი. ცხოველის განვითარებლობის და დაბალი პროდუქტიულობის მაჩვენებლებია: დიდი უხეში თავი, აკრული მუცელი, ვიწრო ზურგი და გავა, წვრილი ძვალები, პატარა ტანი. ფურების შეფასებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ცურს. იგი უნდა იყოს დიდი ზომის, განვლილი, ღრმა და ჯირკვლოვანი; ნახევრები თანაბარი განვითარების, სიმეტრიული, ცურთითები საშუალო სიგრძის, ერთმანეთის მიმართ ფართოდ განლაგებული. ხელით მოსინჯვისას, ცური უნდა იყოს ელასტიკური, გამკვირვებებისა და კვანძების გარეშე, მისი მკვებავი ვენები კარგად გამოხატული, სარძეო ჯა ღრმა. შექმნამდე ფური უნდა მოიწველოს და დადგინდეს, რამდენად ადვილად და სწრაფად გასცემს რძეს, როგორ მუშაობენ ცურთითების დრვილები.

კბილებით ასაკის დადგენა

ფური მაქსიმალურ პროდუქტიულობას ავლენს მე-5-7 ლაქტაციამდე, ამიტომ, ასაკოვანი ცხოველების შესყიდვა რეკომენდებული არ არის. აუცილებელია შექმნამდე ფური რექტალურად შემოწმდეს მკვირბაზე ვეტერინარი ექიმის მიერ. საოჯახო პირობებში ფურების მკვირბაზე შემოწმება შეიძლება მარტივი მეთოდებით, მათგან უფრო მეტი საიმედოობით გამოირჩევა შემდეგი: ფურის ახალმონწველი 5 მლ რძეს (პირველი ჩამონაწველის გარეშე) უმატებენ 5 მლ 96°C სპირტს და კარგად ურევენ. მკვი ფურის რძე 3-5 წუთში დეიდება, არამკვი ფურის რძის შედედებას 20-40 წუთი სჭირდება.

ფერმერებს ვურჩევთ ცხოველები შეიძინონ პარტიებად, ეტაპობრივად და არა მთელი სულადობა ერთბაშად. ასე მეტად იქნებიან დამღვეული ნახირის ფორმირებასთან დაკავშირებული შეცდომებისგან. აკლიმატიზაციის გაადვილების მიზნით, ცხოველების შემოყვანა უმჯობესია შემოდგომამდე ან ადრე გაზაფხულზე, რითაც ნაწილობრივ იქნება აცილებული მათი პიროპლამბიოდომებით დაავადება და კლიმატის პირობებთან შეგუების სირთულეები. შემოყვანილი ცხოველებისათვის სავალდებულოა ერთთვიანი კარანტინი, რომლის დროსაც ისინი კვლავ გადიან ვეტერინარულ შემოწმებას და აიცრებიან საშიშ ინფექციურ დაავადებებზე. შეგუების გაადვილების მიზნით, პირუტყვს უნდა შეექმნას კვებისა და მოვლა შენახვის დაახლოებით ისეთი პირობები, რაც მათ შემოყვანამდე ჰქონდათ.

ექსტერიერის ბალობრივი შეფასება

გასაყიდ ცხოველზე უნდა არსებობდეს ჯანმრთელობის ცნობა (ფორმა N2), საიდანაც მყიდველი გაეცნობა მის ასაკს, ტუბერკულოზსა და ბრუცელოზის დაავადებებზე გამოკვლევის შედეგებს, ჩატარებულ აცრებს და საერთო კლინიკურ მდგომარეობას.

ფურის ჯანმრთელობის მაჩვენებელია: აწვეული თავი, მხნე გამოხედვა, სიმკვირცხლე და დაძახებაზე სწრაფი რეაქცია, მსუბუქი სიარული. ასაკის შესახებ მონაცემების არ ქონის შემთხვევაში, შესაძლებელია მისი დადგენა რქაზე არსებული რგოლებით ან კბილების მდგომარეობით. პირველ შემთხვევაში რქაზე წარმოქმნილ რგოლებს უმატებენ 2 წელს. მაგალითად, ცხოველის რქაზე დათვლილ იქნა 3 რგოლი, მისი მიახლოებითი ასაკია 3+2=5 წელი. ასაკის კბილებით დადგენა პირველ მეთოდთან შედარებით რთულია. ფერმერმა შეიძლება ისარგებლოს ქვემოთ წარმოდგენილი სქემით

სსიპ სოფლის მეურნეობის სახელმწიფო-კვლევითი ცენტრი

ბლის მოვლა-მოყვანის ტექნოლოგია

ბალი კურკოვანი, ადრეული საზაფხულო კულტურაა, რომელიც წარმატებით მოყავთ მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეში. ბლის ბაღების ფართობები მსოფლიოში 150 000 ჰა-აღწევს, ხოლო წლიური გლობალური წარმოება 2,4 - 2,5 - მილიონ ტონას, (FAOSTAT, 2016) შეადგენს. ბლის მთავარი მწარმოებელი ქვეყნებია - თურქეთი (494 325 ტონა), აშშ (301 205 ტონა), ირანი (200 000 ტონა) და იტალია (131 175 ტონა). საქართველოში ბლის წარმოება 2 700 (2015) - 5 600 (2013) ტონის ფარგლებშია.

ბალი მდიდარია ადამიანისთვის სასარგებლო სხვადასხვა სახის საკვები ელემენტებით. ნაყოფებში სხნადი მშრალი ნივთიერების შემცველობა 10.8%-დან 16.8 %-ის ფარგლებში მერყობს, შაქრების შემცველობა კი, 7.0 - 10.0 პროცენტს აღწევს. ბლის ნაყოფები შეიცავს პექტინებს, უჯრედანას, ფართო სპექტრის ვიტამინებს, კაროტინს, კაროტინოიდებს, ანთოციანებს და ა.შ. ნაყოფებში დიდი რაოდენობითაა მინერალური ნივთიერებებიც - კალიუმი და მაგნიუმი. ბლის ნაყოფები სასარგებლოა ანთებითი პროცესების, ალცკიმიერის დაავადების, გულ-სისხლძარღვოვანი დაავადებების პროფილაქტიკისა და მკურნალობისათვის.

ბალი სინათლის და სითბოს მოყვარული მცენარეა. ნაყოფების ნორმალურად მომწიფებისათვის საჭიროა 2500-დან 2600-მდე აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი. ზამთრის მინიმალური ტემპერატურა კი არ უნდა ეცემოდეს -20-22 0C-ზე დაბლა. ჭიშების უმეტესი ნაწილი მოითხოვს ჯვარედინ დამტვერვას, თუმცა გვხვდება თვითდამტვერავი ჯიშიც - „სტელა“. ბალი უპირატესობას ანიჭებს ნაყოფიერ, კარგი აერაციის უნარის მქონე მსუბუქ ნიადაგებს, ცუდად იტანს მძიმე, ტენიან და გაუარესებული დრენაჟის მქონე ნიადაგებს.

ბალი, საძირების შესაბამისად, მოსავალს იძლევა დარგვიდან მე-3-4 წელს. სრულ მოსავლიანობაში შედის მე-5-7 წელს. საშუალო მოსავლიანობა სტანდარტულ ბაღებში 10-12 ტონა/ჰა-ზე შეადგენს, ინტენსიურ ბაღებში კი, 18-22 ტონა/ჰა-მდე აღწევს.

სასოფლო-სამეურნეო სარგებლიანობის თვალსაზრისით, ბალი მაღალმემოსავლიანი კულტურაა, რადგან მასზე ფასი უკანასკნელი ათწლეულის განმავლობაში სტაბილურად მაღალია (საბითუმო ფასი 1.8-2.5 ლარი/კგ) და კარგი საბაზრო მოთხოვნითაც ხასიათდება. ბლის მოყვანის დროს მთავარი დანახარჯი კრეფაზე მოდის (0,3-0,4 ლარი/კგ), თუმცა ბლის კონსტრუქციების შესაბამისი შერჩევითა და

მოვლის ღონისძიებების სათანადო გათვალისწინებით, ბლის ბაღის გაშენება საკმაოდ მომგებიან აგრონომიურ ნარმოადგენს.

ბლის წარმოება ჭიშების შესაბამისად შესაძლებელია, როგორც აღმოსავლეთ, ასევე დასავლეთ საქართველოში. სამრეწველო მოსავლის მისაღებად საუკეთესო რეგიონებად კახეთი, შიდა ქართლი და ქვემო ქართლია მიჩნეული. სუპერსაადრეო ბლის წარმოების მაღალი პოტენციალი გააჩნია იმერეთში სამტრედიისა და ვანის რაიონებს.

გაშენების სქემა

ბლის ბაღის გაშენების სქემა დამოკიდებულია საძირებზე და ნარგაობის ტიპზე. ბაღში მცენარეთა განლაგების სწორი სისტემის შერჩევა საშუალებას იძლევა ფართობის ერთეულზე განლაგდეს მცენარეთა ოპტიმალური რაოდენობა, რათა

უზრუნველყოფილი იყოს მცენარეთა მიერ კვების არის მაქსიმალური ათვისება, სინათლის ეფექტიანი გამოყენება, ტექნოლოგიური პროცესების მექანიზაცია და შრომის ნაყოფიერების გაზრდა.

ამჟამად ფართოდ გამოიყენება მცენარეთა სწორკუთხოვანი განლაგება. ბლის ბაღის გაშენების გავრცელებული სქემებია 6 X 4, 5 X 3, 5 X 4 და 4 X 1.5, 2.0-2.5 მეტრზე. ბლის დარგვა შესაძლებელია როგორც შემოდგომით, ასევე ადრეულ გაზაფხულზე.

აგროტექნიკური თავისებურებები

ბლის ბაღის რიგებს ათავისუფლებენ სარეველებისგან მექანიკური და ქიმიური საშუალებების გამოყენებით. რიგთაშორისებში გამოიყენებენ დაკორდების მეთოდს, რომელიც მიიღწევა სამულჩ-სათიბელას სეზონზე 3-4 ჯერადი გამოყენებით ან მიმართავენ კულტივაციას.

აუცილებელია ბლის ბაღის სისტემატური მორწყვა, განსაკუთრებით კრეფის დასრულების შემდეგ, მომავალი წლის მაღალი მოსავლის უზრუნველსაყოფად.

კრეფის პერიოდში გახანგრძლივებული წვიმების უარყოფითი ეფექტის შესამცირებლად (ნაყოფების დასკდომა) მიმართავენ ინტენსიური ბაღების მთლიან გადახურვას პოლიეთილენის ფირით, ასევე მიმართავენ ზრდის რეგულატორების (გიბერელინი) გამოყენებას ნაყოფების სიმსხოს, სიმკვრივის და ტრანსპორტაბელურობის გასაზრდელად

ბასხვლა-ფორმირება

ბლის ფორმირებას ძირითადად ახდენენ ცენტრალურ-ლიდერული ან მულტილიდერული წესით. უკანასკნელ ხანებში ფართოდ გავრცელდა „ესპანური ბუჩქის“ ტიპით სხვლა-ფორმირება, რომელიც ხორციელდება მოსვენების პერიოდისა და მწვანე გასხვლის კომბინაციით. ასეთი ტიპით ფორმირებული ხე შედარებით კომპაქტურია და მსხმოიარობაშიც ადრეულად შედის საძირის მიუხედავად.

მოვლის თავისებურებები

ბლის წარმატებული მოყვანა შეუძლებელია მავნებელ-დაავადებების წინააღმდეგ მიზანმიმართული ინტეგრირებული ღონისძიებების განხორციელების გარეშე. ბაღს განსაკუთრებით აზიანებს დაავადებები: მონილიოზი და კლასტეროსპოროზი, ასევე მავნებლები - ბუგრები, ალუბლის ბუზი, ტკიპები. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს მონილიოზისგან პროფილაქტიკას, რაც მიიღწევა შესაბამისი ფუნგიციდების (სვიჩი, ტელდორი, სიგნუმი და სხვა) ყვავილობის წინა და ყვავილობის შემდეგი გამოყენებით. ალუბლის ბუზისა და ბუგრების კონტროლისთვის გამოიყენებენ ფოსფორორგანულ (დურსბანი, ბი-58, აქტელივი და სხვა) და ნეონიკოტინოიდურ პრეპარატებს (კონფიდორი, აცტამიპრიდი, აქტარა და

ბლის მოვლა-მოყვანის ტექნოლოგია

სხვა). ასევე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ინტეგრირებული ბიოკონტროლის მეთოდებისა (ფერომონების გამოყენება) და მექანიკური ღონისძიებების (ჩამოცვენილი ნაყოფების და ფოთლების მოგროვება, ანასხლავის დაქუცმაცება და/ან გატანა ბაღიდან) შესაბამის გამოყენებას.

ბლის საძირკები

მოცემული ადგილის შესაბამისად აუცილებელია საძირკების ზუსტი შერჩევა. ბლის საძირკეებად შესაძლებელია გამოვიყენოთ როგორც კულტურული ჯიშების ნათესარები, ასევე ალუბალი, ბალდოჯი და ბალაშნარა. უკანასკნელი ორი ათწლეულის განმავლობაში, ბლის ინტენსიური ბაღების გაშენების მიზნით, ფართოდ გამოიყენება ახალი სელექციური კლონური საძირკები, რომლებიც მნიშვნელოვნად ამცირებენ ხის ზრდის სიძლიერეს.

კულტურული ჯიშების ნათესარებიდან იყენებენ საქართველოში გავრცელებული ჯიშების - დროგანა ყვითელის და ხარისგულას ნათესარებს.

ბალაშნარაზე დამყნობილი ჯიშები ძლიერად იზრდება და გვიან შედის მსხმოიარობაში, მაღალადაპტურია, თუმცა ცუდად ვგუბა გამკვრივებულ, თიხიან, მწირ, დამლაშებულ ნიადაგებს. რეკომენდებულია სუსტი ზრდის ბლის ჯიშების დასამყნობად.

ბალდოჯე (Mahaleb) დამყნობილი ბლის ხეები შედარებით გამძლეა კარბონატობის მიმართ, ხასიათდება ყინვა და გვალვამდობობით, თუმცა ჭარბი ტენის პირობებში მასზე დამყნობილი ნერგი სწრაფად იღუპება, ვერ იტანს უმნიშვნელო დამლაშებასაც კი. ბალდოჯი წარმოადგენს საშუალოზე ძლიერი ზრდის საძირკეს. მისი გამოყენება რეკომენდებულია მხოლოდ ქართლსა და კახეთში.

კოლტი ბლის ინგლისური სელექციის ნახევრადძლიერი საძირკეა, რომელიც გამოიყენება ხის ზრდის სიძლიერის შეზღუდვისთვის. მგრძობიარეა მაღალი კარბონატობისა და აგრობაქტერიის მიმართ. მსხმოიარობაში შესვლის პერიოდი საშუალოა.

საძირკე F12/1 ბლის ძლიერი ზრდის საძირკეა. ხასიათდება დაფესვიანების შედარებით მაღალი უნარით, ამიტომ ამრავლებენ ჰორიზონტალური და ვერტიკალური ამონაყრებით. ფართოდ არის გავრცელებული მსოფლიოში ძლიერი ზრდის ბლის ნერგების წარმოებისთვის.

ბლის ბალი გიზელა 5-ის საძირკეზე

გიზელა 5 (გისელა - გიესენის სელექციურ მიღწევა) გერმანული ნაგალა საძირკეა, რომელიც წარმოადგენს ბლის პირველ კომერციულ ნაგალა საძირკეს მსოფლიოში, რომელიც ამცირებს ხის ზომას 50 %-ით კულტურული ჯიშების ნათესარებთან შედარებით. ხის სიმაღლე აღწევს მხოლოდ 2.5-3.0 მეტრ სიმაღლეს. გიზელა 5 ხასიათდება კარგი თავსებადობით ბლის თითქმის ყველა სამრეწველო ჯიშთან, მოითხოვს საყრდენი სისტემის მოწყობას.

ბლის ჯიშები

საქართველოში ბლის ადგილობრივი და ინტროდუციონული მრავალი ჯიშის გვხვდება. თავისი არომატით და საგემოვნო თვისებებით გამოირჩევა ე.წ გოგრა ბლების ადგილობრივი ჯიშ-პოპულაციები, თუმცა წარმოებისათვის რეკომენდებულია შემდეგი ჯიშები.

ხარისგულა - ხე საშუალო ზრდისაა, ყვავილობს საშუალო ვადებში, მსხმოიარობაში შედის დარგვიდან მე-4-5 წელს, გამოირჩევა მაღალი მოსავლიანობით, მნიშვნელოვანი ივენისის მეორე ნახევარში, ხასიათდება კარგი ტრანსპორტაბელობით, ნაყოფი მსხვილია (7.0 - 7.5 და მეტი) გულისებრი ფორმის, მუქი წითელი ფერის, მიმზიდველი სასაქონლო სახის. რბილობი მკვრივი, წვნიანი, კარგი საგემოვნო თვისებების. ხარისგულა ფართოდ არის გავრცელებული აღმოსავლეთ საქართველოში.

თათრული შავი

თათრული შავი - ძველი ყირიმული ჯიშია, ხე ძლიერი ზრდისაა, ყვავილობს საშუალო ვადებში, მსხმოიარობაში შედის დარგვიდან მე-4-5 წელს, გამოირჩევა მაღალი მოსავლიანობით, მნიშვნელოვანი ივენისის პირველ ნახევარში, ხასიათდება კარგი ტრანსპორტაბელობით, ნაყოფი საშუალო სიმსხოსი ან მსხვილია, საკმაოდ განიერი ღარი ნაყოფს ორ ნაწილად ჰყოფს, შეფერვა მუქი წითელი, შავ ფერში გარდამავალი, რბილობი მოშავო წითელი, წვნიანი და ნაზი, კარგი საგემოვნო თვისებებით გამოირჩევა. ფართოდ გავრცელებული ჯიშია.

დროგანის ყვითელი - სინონიმი „თეთრი ბალი“, ხე ძლიერი ზრდისაა, ყვავილობს საგვიანო, მსხმოიარობაში შედის დარგვიდან მე-4-5 წელს, გამოირჩევა რეგულარული და უხვი მოსავლიანობით, ივენისის პირველ ნახევარში, ნაყოფი მსხვილია, მომრგვალო ფორმის, გვერდებიდან შებრტყელებული, შეფერვა ყვითელი, ყუნწი გრძელი, რბილობი მოყვითალო, მკვრივი, გემო მოტკბო,

ოდნავი სიმჟავით, კურკა საშუალო სიდიდის. ფართოდ გავრცელებული ჯიშია საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონში.

კორდია

კორდია - ჩეხური ჯიშია, ხე ძლიერი ზრდისაა, ყვავილობს საშუალო ვადებში, მსხმოიარობაში შედის დარგვიდან მე-4-5 წელს, გამოირჩევა მაღალი მოსავლიანობით, მნიშვნელოვანი ივენისის მესამე დეკადაში. ხასიათდება კარგი ტრანსპორტაბელობით, ნაყოფი საშუალო სიმსხოსი ან მსხვილია, გულისებრი ფორმის, შეფერვა მუქი წითელი, რბილობი მოშავო წითელი, წვნიანი და ნაზი, კარგი საგემოვნო თვისებებით გამოირჩევა. ახალი ინტროდუციონული ჯიშია.

გარდა ამ ჯიშებისა, სამრეწველო და საკოლექციო ნარგაობებში გვხვდება სხვა ჯიშებიც: გედელფინგენი, ნაპოლეონი, რაინერი, ბურლატი, რეგინა, გიორგია, ლაპინსი, მორო, ტეჩლოვანი, ცელესტე და სხვა.

მოსავლის აღება

ბალი მოსაკრეფად მზად არის, როდესაც მას აქვს დამახასიათებელი წითელი შეფერილობა და ადვილად სცილდება ხეს. ბლის ნაყოფი მოითხოვს ფაქიზად და ფრთხილად კრეფას. სპეციფიკური ჯიშების გარდა (მშრალი მოკრეფის ჯიშები - ტეჩლოვანი და სხვა) აუცილებელია ყუნწით მოკრეფა. ბლის ნაყოფები არათანაბრად მწიფდება, ამიტომ მიზანშეწონილია მისი ორ ვადაში კრეფა. მოკრეფილი ნაყოფების გაჩერება სიციხეში და მაღალტემპერატურაზე არამიზანშეწონილია. ბლის ხანგრძლივი შენახვისა და ტრანსპორტირებისთვის აუცილებელია ნაყოფების სწრაფი გაცივება (მოკრეფიდან არაუგვიანეს 3-4 საათისა) სხვადასხვა მეთოდებით (ჰიდროგაცივება, ვაკუუმგაცივება და სხვა).

ქართული ვაზის ჯიშების მრავალფეროვნება

საქართველო ვაზის კულტურის ერთ-ერთი უძველესი ქვეყანაა. იგი მაღალხარისხოვანი მწვანეხეობა-მეღვინეობის ბონას განეკუთვნება და მდიდარია ვაზის ადგილობრივი ჯიშებით, რომელთა რაოდენობა 500-ს აღემატება. კულტურული ვაზის ამ რაოდენობის ჯიშების მიღებას ასწლებლობით შრომა, კვლევა-ძიება და ცოდნის თაობიდან თაობაზე გადაცემა დასჭირდა.

საქართველო შეუდარებელ გენოფონდს ფლობს, რომელიც, ამავდროულად, მსოფლიო მეღვინეობისთვისაც ძალიან მნიშვნელოვანია. სწორედ ქართული ვაზის ენდემური ჯიშები განაპირობებს ქართული ღვინის უნიკალურობას გამორჩეულ მიკროკლიმატთან, ნიადაგისა და დაყენების ტრადიციული მეთოდებთან ერთად.

ქვეყნის ისტორიულ-გეოგრაფიულ რეგიონებში წარმოშობილი ვაზის ადგილობრივი ქართული ჯიშები ქმნიდა და

დღესაც ქმნის ქართული ღვინის მრავალფეროვნებას.

ქართული ვაზის ჯიშების ასეთი სიმდიდრე მიაჩნდება, რომ საქართველოში კულტურული მწვანეხეობა ათასწლეულებს ითვლის.

ვაზის ადგილობრივი ჯიშებიდან ყველაზე გავრცელებულია და ცნობილ ქართულ ღვინოებს ქმნიან ჯიშები: რქანითელი, საფერავი, ცოლიკოური, მწვანე კახური, ჩინური, გორული მწვანე, ციცქა, კრახუნა, ალექსანდროული, მუჭურეთული, ოჯალეში, ჩხავერი, ალადასტური, ხიხვი, წულუკიძის თეთრა და სხვა;

გაზეთის „ჩვენი სოფელი“ მაისის ნომერში გაგაცანით თეთრი საღვინე ჯიშებიდან ორი - რქანითელი და მწვანე კახური. დღეს წარმოგიდგინებთ კიდევ რამდენიმეს: ხიხვი, ქისი, კახური მცვიანი.

ხიხვი

ხიხვი - ქართული აბორიგენული თეთრყურძნიანი ვაზის მაღალხარისხიანი საღვინე ჯიშია. გავრცელებულია კახეთის რაიონებში. ევროპული წესით დაყენებული ხიხვის ღვინო ღია ჩალისფერია, შინაარსით მდიდარი, ჰარმონიული და სასიამოვნო, ნაზი, ჯიშური არომატით. კახური წესით დაყენებული ღვინო მუქი ჩალისფერია, მეტი სხეულიანი, შინაარსით მდიდარი და მაღალი გემური თვისებების, მწიფე ხილისა და ყვითელი ჩირის არომატებით. ხიხვისაგან დამზადებული საღვინეო ღვინო განსაკუთრებით მაღალი ხარისხისაა. ჯიშის საშუალო სიმწიფის პერიოდისაა, კახეთის ძირითად რაიონებში ყურძენი სრულ სიმწიფეში შედის სექტემბრის შუა რიცხვებში. ყურძნის წვენი შეადგენს 23,0-24,0%-ს, ხოლო მუავიანობა - 6,5 გ/ლ-ს. ხიხვისგან რქანითელსა და კახურ მწვანესთან ერთად, მზადდება ადგილობრივი მშობის დასახელების კონტროლირებადი უმაღლესი ხარისხის თეთრი შემავარებული ღვინო „კარდენახი“.

ქისი

ქისი - ქართული აბორიგენული თეთრყურძნიანი ვაზის ჯიშია. მიეკუთვნება კახეთის ვაზის ჯიშთა ჯგუფს. მისგან მზადდება მაღალი ხარისხის ევროპული, კახური ტრადიციული, ბუნებრივი ნახევრად ტკბილი, შემავარებული და საღვინეო ღვინოები. ევროპული წესით დაყენებული ღვინო ღია ჩალისფერია, ჯიშური სასიამოვნო არომატითა და ნაზი ჰარმონიული გემოთი, ხოლო კახური წესით დაყენებული ღვინო უფრო მუქია და სხეულიანი. ჯიშის საშუალო სიმწიფის პერიოდისაა. ყურძნის წვენი შეადგენს 20,0-22,0%-ს, ხოლო მუავიანობა - 7,7-8,5 გ/ლ-ს.

კახური მცვიანი

კახური მცვიანი - (სინ.: მამალი მცვიანი, დედალი მცვიანი და სხვა) - ქართული აბორიგენული თეთრყურძნიანი ვაზის ჯიშია. იგი ერთ-ერთი ფართოდ გავრცელებული ვაზის ჯიშია იყო კახეთში, მაგრამ ფილოქსერას გავრცელების შემდეგ, მისმა ნარგავებმა მკვეთრად იკლო. დღესდღეობით, პროდუქციის მაღალი ხარისხის გამო, ჯიშისადმი ინტერესი კვლავ იზრდება და ახლიდან დაიწყო გამეზობა კახეთში. კახური მცვიანისაგან დგება მაღალი ხარისხის კახური ტიპის ღვინო ძლიერი, ხასიათიანი და გამორჩეული არომატით.